

NOVI OMANUT

PRILOG ŽIDOVSKOJ POVIJESTI I KULTURI

Godište XXI. broj 5 (125), Zagreb, prosinac 2014 / 5775

BRANKO POLIĆ IN MEMORIAM

Taj jedinstveni fini gospodin

„Taj jedinstveni fini gospodin koji je svoj život ispisao u nekoliko knjiga bilježeći najpreciznijim detaljima bogatstvo iskustava, dojmova i razmišljanja, u nepomućenom životnom optimizmu... bio je nedostizni erudit, duhovit i pronicljiv ispitivač, profinjen komentator...“

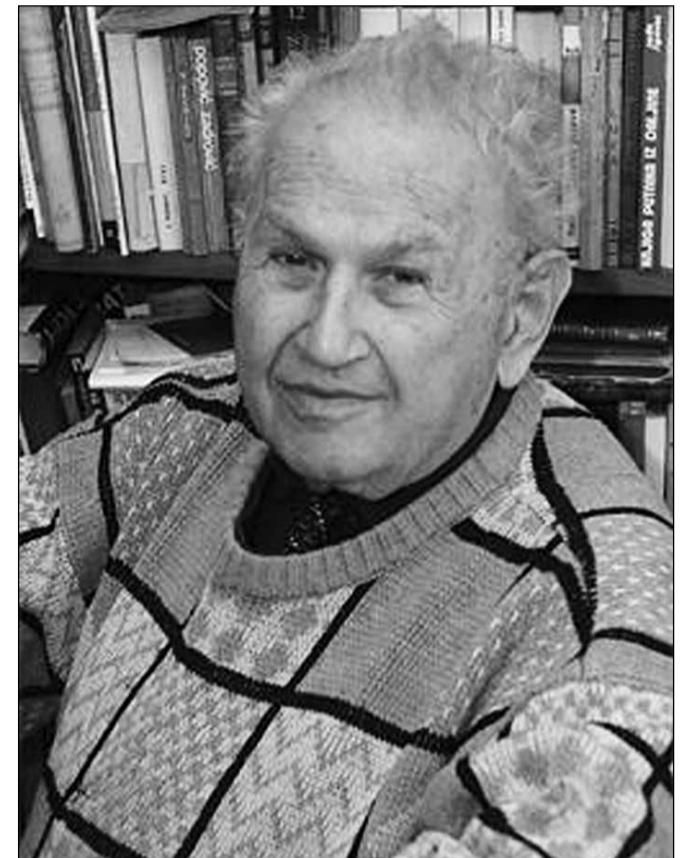
Tim, tako točno pogodenim opisom, započela je u utorak 11. studenog 2014. kasno poslijepodne na prvom programu Hrvatskog radija emisija u spomen na Branka Polića, emitirana dva dana nakon Brankove smrti. Makar Branka više nije bilo, još jedanput se iz etera mogao čuti njegov glas, rečenice izgovorene na francuskom, njemačkom, engleskom, talijanskem, ruskom, isječke iz razgovora s glazbenim veličinama, tragove onoga što je za sobom ostavio u radijskoj arhivi. Glas mu je još zvučao snažno i sigurno.

Njegov biološki sat zaustavio se u nedjelju 9 studenog u 11.20 sati u Domu Lavoslava Schwarza kamo je dospio početkom ljeta nakon što se kod kuće na Gvozdu 15 osklinuo, nezgodno pao i slomio potkoljenicu. Svima koji su ga posjećivali u tjesnoj sobici u bolničkom stacionaru u pamćenju će ostati Branko u bolničkom krevetu kako u rukama grčevito drži mali tranzistorski radioaparat, tik uz uho, ne razdvajajući se od njega i od radio vala Trećeg programa, kao da je osjećao da mu je to još ona posljednja nit koja ga veže uz život.

Radio je bio i ostao svijet u kojem se Branko Polić osjećao kod kuće i koji je bio glavna spona između njega i njegove životne ljubavi – glazbe. Za sobom je tijekom četiri desetljeća rada na radiju (i nakon umirovljenja) ostavio nekoliko stotina razgovora s glazbenicima i nekoliko tisuća emisija o glazbi i glazbenicima. Svijet židovske kulture, sa svom svojom raznolikošću, šarolikošću i proturječnostima, kojemu pripada posljednjih Brankovih tridesetak godina života, počeo mu se otkrivati već na pragu „treće dobi“, ali još uvijek dovoljno rano i dok je u njemu još bilo dovoljno vitalnosti da duboko u njega uroni i zatim upiše svoj potpis. Sviest da je Židov, ako ne ranije, utvrdili su mu u glavu na Uskrs 1941., onog dana naime kada su ga zajedno s roditeljima iz kuće na Gvozdu izbacili na ulicu. Holokaust

u kojemu mu je od najbližih stradala našička rodbina po ocu, te posebno mu bliska baka po majci Ernestina Frelić, upisao je u njega tugu o kojoj nije govorio, ali tko je htio mogao ju je prepoznati. Iz njegovih knjiga vidljivo je da su godine u partizanima, naročito vrijeme provedeno među ranjenicima u partizanskoj bolnici na Petrovoj gori, kojima je svirkom na harmonici podizao moral, bitno utjecale na njegova kasnija politička uvjerenja i opredjeljivanja. Toj sredini, tada, u ratu, osjećao je da pripada dušom, tijelom i srcem.

Na ovom mjestu riječi će biti ponajprije o Brankovu djelovanju u Kulturnom društvu *Miroslav Šalom Freiberger* i u časopisu *Novi Omanut*. No, valja reći, da njegovo ime, kao jednog od pokretača, nalazimo i u prvom broju novopokrenutog *Biltena* tadašnje, tada još tako nazivane, Jevrejske općine Zagreb, Palmotićeva 16, a datum je 18. prosinac 1987. U uvodnoj riječi uz to, na šapirografu otisnuto, novo židovsko glasilo Slavko Goldstein je napisao: „Ni skroman naziv *Bilten* ne može sakriti ambiciju poduzetnih urednika: poslije prekida od 46 godina zagrebačka židovska zajednica opet ima svoje glasilo...glas o nama upućen drugim zajednicama, pa možda i glas upućen budućnosti: trag i svjedočanstvo da smo postojali.“ Dvije godine kasnije Branko Polić je među pokretačima Kulturnog društva *Miroslav Šalom Freiberger* osnovanog u siječnju 1989., te otvorenom i za „naše nežidovske prijatelje“, a godine 1993. postaje i njegov treći po redu predsjednik. Te godine počeo je izlaziti i časopis *Novi Omanut* kojemu je od samog početka pa do kraja svog života Branko Polić bio glavni urednik. Časopis je pokrenut s ciljem i namjerom da židovskoj ali i široj kulturnoj sredini približi židovske kulturne teme. Branko Polić, tada već sedamdesetogodišnjak, u hrvatskoj (i cijeloj ranijoj jugoslavenskoj) kulturnoj javnosti poznat kao glaz-

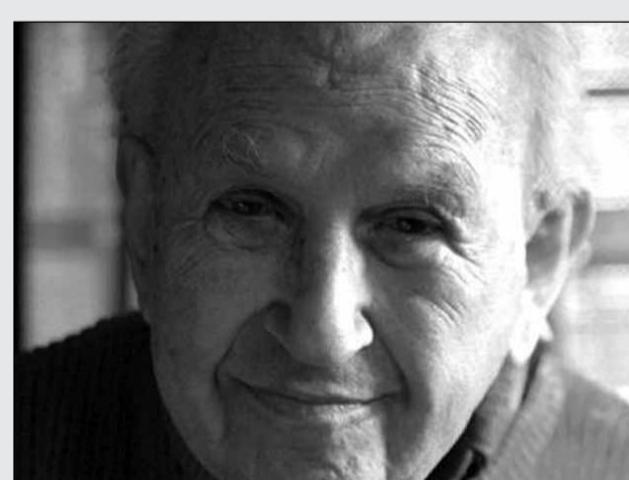

beni komentator i pisac, dugogodišnji glazbeni urednik na Trećem programu Radio Zagreba, uspio je i oko kulturnog društva i oko časopisa okupiti intelektualnu elitu ne samo svoje generacije nego i one od njega znatno mlade. Što je možda jednako važno, u onim godinama ratne psihoze i u društvu snažno prisutne netolerancije, Kulturno društvo *M.Š. Freiberger* s Brankom Polićem na čelu, bilo je intelektualno pribježište i za mnoge kojima je opet jedanput bilo dato na znanje da su oni drugi i drukčiji.

Sadržaj *Novog Omanuta* svakako je bio pod utjecajem činjenice da se od 1980-tih na dalje, židovska zajednica u Hrvatskoj sve više počela otvarati prema široj društvenoj zajednici, a i samo društvo *Miroslav Šalom Freiberger*, koje je izdavač lista, osnovano je s ciljem da okuplja ne samo Židove i one koji među djedovima i pradjedovima imaju i ponekog židovskog pretka, nego i njihove prijatelje bez obzira na vjeru i naciju. Uredništvo časopisa svih ovih dvadeset godina bilo je u Polićevoj kući na Gvozdu 15. gdje su u dvije velike sobe svi stolovi bili prenatrpani svim mogućim novinama i časopisima: bečki *Die Gemeinde*, *Illustrierte Neue Welt*, *Nu*, *Die Presse*, britanski *The Jewish Chronicle*, *The Jewish Renaissance*, francuski *Le Nouvel Observateur*... Jedan mu je prijatelj iz Njemačke svakih šest mjeseci slao hrpu izrezaka iz hamburškog *Die Zeita*, drugi mu je iz Pariza slao *Los muestras*, treći mu je donosio talijanske novine i tako dalje. Pod Brankovom uredničkom rukom *Novi Omanut* ubrzo je postao jedan od najbolje uređivanih kulturnih časopisa sa židovskom tematikom u ovom dijelu Europe, kao jasno prepoznatljiv židovski kulturni list na visokoj intelektualnoj i stručnoj razini, uz prepoznatljivu uredničku brigu o tome da su tekstovi napisani razumljivim, a ne zakučastim jezikom. Praktično je nemoguće popisati sve teme i autore u proteklih 21 godinu jer je jednostavnije reći koga i čega u časopisu nije bilo. A sigurno je da nije bilo mržnje, netolerancije i opačine.

Ne smije se zaboraviti ni uloga koju je časopis *Novi Omanut* odigrao u prvoj fazi nastajanja Židovskog biografskog leksikona, kada se prikupljanje građe još velikim dijelom oslanjalo na memoriju preživjelih. Upravo je Branko Polić bio taj koji je prije dvadesetak godina uopće i došao na zamisao da se u okviru društva *Freiberger* započne prikupljati građa za neki budući židovski biografski leksikon,

(nastavak na 2. str.)

ne sekcije, a od 1993–2001 i predsjednik KD *Miroslav Šalom Freiberger*. Jedan je od utemeljitelja i gl. urednik časopisa *Novi Omanut* (od 1993). Autor je biografskih zapisa *Vjetrenjasta klepsidra* (Zagreb 2004), *Imao sam sreće* (Zagreb 2006), *Pariz u srcu studenta* (Zagreb 2008) i *Na pragu budućnosti* (Zagreb 2010).

(Ova je biografija preuzeta iz Židovskog biografskog leksikona u radu koji treba izići tijekom 2015. kao edicija Kulturnog društva *Miroslav Šalom Freiberger* i Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža.)

POLIĆ, Branimir (Branko), novinar, glazbeni pisac i žid. aktivist (Zagreb, 24. IV. 1924). Sin Artura i Dane rod. Frelić. U međuratnom razdoblju pohađao II. klasičnu gimnaziju na Rooseveltovom trgu u Zagrebu. Po uspostavi NDH, obitelj je bila izložena raznim oblicima progona. Nazočio je 26. V. 1941. obaveznim vježbama srednjoškolske omladine, kada su vlasti neuspješno pokušale razdvojiti Hrvate od Srba i Židova. S majkom je 1941. pobegao u Hrvatsko primorje, gdje je bio interniran u logorima u Kraljevcima i u Kamporu na Rabu. Nakon oslobođenja rapskog logora 1943. priključio se partizanskom pokretu. Bio je organizator kulturnih djelatnosti u oblasnim vojnim bolnicama II. korpusa na Kordunu. Matuirao je 1945. Francusku književnost i jezik studirao je na pariškoj Sorbonni, a diplomirao engleski jezik i književnost na Filozofском fakultetu u Zagrebu. Od 1950. radio je kao novinar, a zatim 1956–64. urednik muzičko-govorne redakcije Radio Zagreba. Od 1964. do umirovljenja 1985. bio je urednik-komentator III. programa Radio Zagreba. Autor je mnogih emisija o glazbi (*Riječ je o muzici*, *Interpreti i njihova ostvarenja* i dr.). Glazbene kritike objavljivao je u novinama (*Naprijed*, *Vjesnik* i dr.) te u periodici (15 dana, *Zvuk*). Prikaze, eseje i reportaže objavljivao je i u inozemnim časopisima (*Opera International*, *Lyrica*). Suradnik je Piperova opernog leksikona. Nagrađene su mu emisije o J. Slavenskom i M. Vuškoviću. Član je Vijeća ŽO Zagreb, gdje je bio pročelnik kultur-

Zadužio je hrvatsku glazbenu kulturu

U povodu smrti Branka Polića ministrica kulture Republike Hrvatske dr. Andrea Zlatar Violić uputila je Kulturnom društvu Miroslav Šalom Freiberger sljedeći brzovaj sučuti:

Poštovani

U ime Ministarstva kulture i svoje osobno upućujem Vam izraze najdublje sučuti povodom smrti uglednog dugo-godišnjeg urednika glazbene emisije Note i anegdote, te urednika i suradnika Trećeg programa Hrvatskog radija i književnika Branka Polića. Započeo je raditi 1950. godine kao glazbeni kritičar, a ubrzo potom i urednik u redakciji kulture Radio Zagreba. Prelaskom na Treći program radio je kao urednik i komentator sve do umirovljenja 1985. godine. Njegove glazbene emisije bilježile su povijest hrvatske suvremene glazbe na vrlo neobičan i slušateljima zanimljiv način. Ostat će zapamćen kao vrijedan promicatelj klasične glazbe koji je u razgovoru s mnogobrojnim umjetnicima volio približiti i gotovo demistificirati glazbene događaje. Njegova emisija Note i anegdote spajala je osobne životne situacije glazbenika i klasičnu glazbu sa životom. Kao trajna vrijednost hrvatskoj kulturi tako ostaju dvije njegove knjige glazbenih anegdota „1000 glazbenih anegdota“ iz 2012. i „Pregršt glazbenih anegdota“ iz 2013. godine, obje u izdanju Durieuxa.

Branko Polić, čiji su mnogobrojni eseji, članci, rasprave, prikazi, kritike i prijevodi objavljivani u periodici, novinama, leksikonima i zbornicima u zemlji i inozemstvu, za dugogodišnje zasluge za glazbenu kulturu i njezino promicanje nagrađen je ordenom reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića.

Ali, nije samo njegov glazbeni doprinos bitan dio hrvatske kulture. Životni put ovog rođenog Zagrepčana zabilježen u autobiografskim knjigama *Vjetrenjasta klepsidra, Imao sam sreće, Pariz u srcu studenta i Na pragu budućnosti*, opisuje događaje koji su oblikovali njegova uvjerenja za koja se i kao utemeljitelj i urednik časopisa *Novi Omanut* zalagao. Govorio je kako je važno poznavati prošlost, ali treba biti okrenut budućnosti. Upravo se zbog toga zalagao za bilo-ježenje manje poznatih događaja i tema židovske kulture kojoj je i sam pripadao. Bio je istaknuti član *Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiberger*, a u časopisu *Novi Omanut* objavljivao je tekstove domaćih i inozemnih autora o židovskoj povijesti i kulturi, zalažeći se za toleranciju i multikulturalnost, te poznavanje tradicije i kulture kao temelja bolje budućnosti. Smatrao je da su se „ružne stvari događale zbog nepoznavanja kulture i civilizacije“, te da je jedan od načina na koji se to može izbjegći upravo jačanje povezanosti i sloga.

Svoje je razgovore s umjetnicima uvijek vodio s mišlu kako će slušatelje ne samo poučiti nego i zabaviti.

Ministrica kulture Republike Hrvatske dr. sc. Andrea Zlatar Violić

Predsjednik Republike odlikovao je Branka Polića ordenom reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića.

Dio svog života poklonio je i Židovskoj općini Zagreb

(Riječ dr. Ognjena Krausa, predsjednika Židovske općine Zagreb, na pogrebu Branka Polića na zagrebačkom groblju Mirogoj 13. studenog 2014.)

Napustio nas je Branko Polić. Bio je svoj, bio je poseban, jedna od legendi intelektualne elite grada Zagreba, Židovske općine Zagreb.

Kao dječaku, ustaška vlast, rasni zakoni NDH, prekinuli su mu djetinstvo, školovanje. Rat provodi nakon bijega iz Zagreba u talijanskim logorima u Kraljevcu i na otoku Rabu. Nakon kapitulacije Italije u jesen 1943. god. odlazi u partizane. Na taj način kao i većina Židova koji su preživjeli ustaški teror spašava goli život.

Nakon završetka rata maturira na Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu. Školovanje nastavlja u Parizu na Sorbonni i stječe diplomu

profesora francuskog jezika. 1948. godine vraća se u Zagreb te nastavlja studij engleskog jezika i diplomira na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1950. god. u rekordnom roku.

Talentiran, obrazovan, kulturnan, potkovan znanjem, širokim interesa, ljubitelj muzike, zaposlio se na radio Zagrebu u kulturnoj redakciji, bio je glazbeni kritičar, zatim urednik muzičko-govorne redakcije.

Osnivanjem Trećeg programa postaje njegov urednik, komentator, a od umirovljenja pa sve do nedavno suradnik. Upravo ta njegova dugogodišnja suradnja s Trećim programom najbolje govori tko je bio Branko Polić, čovjek znanja, kulture, muzike.

Brankova ljubav nije bila samo muzika. Intelektualni senzibilitet, interes, kultura, širina, posebno su se izrazili u njegovim zrelim godinama. Na našu sreću taj dio svog života poklonio je i Židovskoj općini Zagreb na čemu Branku posebno zahvaljujem. Dugi niz godina vodio je više nego uspješno Kulturno društvo *Miroslav Šalom Freiberger*, osnovano 1989. godine, prije 25 godina.

Pokrenuo je ponovno izlaženje kulturnog časopisa *Omanut*, sada *Novi Omanut* i do kraja bio njegov glavni urednik. Zahvaljujući upravo njemu, Branku Poliću, Novi Omanut redovno izlazi i vjerujem da će se tradicija nastaviti.

Branko Polić inicirao je i Židovski biografski leksikon pred dvadeset godina i započeo rad na njemu.

Vjerujem da će Židovski biografski leksikon koji je u izradi u Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža uskoro ugledati svjetlo dana. Uz sve to što je radio napisao je i četiri biografske knjige, koje su izazvale veliki interes u javnosti.

Da, to je jedan mali dio Branka Polića, čovjeka koji je obilježio svoje vrijeme. Čovjeka koji je zadužio kulturu grada Zagreba, Židovsku općinu Zagreb.

Dragi Branko hvala ti, hvala ti što si bio takav kakav si bio, uporan, ponekad tvrdoglav, svoj. Hvala ti za sve što si učinio. Zahvaljujem ti na svemu što si dao svojim prisustvom i življjenjem u ime Židovske općine Zagreb i u moje osobno ime.

ZIHRONO LIVRAHA

(nastavak sa 1 str.)

dok još ima živih ljudi i njihovih memorija kao izvora podataka. Brankova nevjerojatna sposobnost pamćenja i najsitnjih detalja, pogotovo kad su u pitanju suvremenici njegovih roditelja i praroditelja, njegovo poznavanje zagrebačkih židovskih obitelji i njihovih uzajamno isprepletenih rodbinskih (i poslovnih) veza, u poslu na leksikonu bili su dragocjeni oslonac. To podjednako stoji i za podatke koje je Branko kao rijetko tko mogao pružiti o kasnijim sudbinama pojedinih zatočenika iz kraljevičkog i rapskog logora, gdje je i sam bio zatočen zajedno s roditeljima, ponajprije zahvaljujući svojoj neumornoj korespondenciji s preživjelim i poslije rata rasturenima po svijetu.

Volio se družiti s mlađim ljudima, a i oni s njim. Postoji fotografija na kojoj je Branko u salonu svoje kuće za klavirom, violinu svira njegov tadašnji podstanar, kasniji direktor Zagrebačke filharmonije, a treći je mladić u ono doba na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji studirao pjevanje. U istom tom salonu, za istim klavirom nekoliko desetljeća ranije sjedio je Brankov očuh, bečki vokalni pedagog prof Fritz Lunzer, kojemu su na poduku iz pjevanja dolazile kasnije čuvene operne primadone. Branko je kasnije prijavio kako je upravo slušajući te satove poduke razvio svoj, od glazbenih stručnjaka priznat i uvažavan, nepogrešiv osjećaj za nijanse u vokalnim interpretacijama. On, kojemu je profesionalnu karijeru obilježila glazba, osim nešto privatnih sati poduke iz klavira i, naravno, njegove posebno u ratnim godinama nerazdružive harmonike, nikada nije stekao aka-

Na Strossmayerovu šetalištu u društvu s Matošem

demsku glazbenu naobrazbu. Ali je kao rijetko tko glazbu osjećao i razumio. Glazbu je zaista imao u malom prstu. Posljednje dvije godine gotovo uopće više nije izlazio. Dane je provodio uglavnom sjedeći kraj prozora s pogledom u vrt, za starim malim *portabl* pisačim strojem na kojemu je neumorno kuckao. Na tom pisačem stroju većim dijelom je napisao i svojih šest knjiga, jer se s kompjutorom nije uspijeval sprijateljiti, iako je pokušao, pa čak i neko vrijeme uspijeval, ali bi mu onda kompjutor nepredvidivo progutao napisani tekst. I čitao je. Stolovi i stolice u njegovu stanu bili su prepuni knjiga. Čitao je brzo i još u 90-toj godini sjajno

pamtove pročitano. Bio je dirnut odlikovanjem koje je prije nekoliko mjeseci dobio od Predsjednika Republike. Pripremajući ovaj broj Novog Omanuta Branku Poliću In memoriam zamolili smo dvadesetak njegovih prijatelja i suradnika da o Branku privatno napišu nekoliko redaka. O tome što im je u životu značio i o životnim situacijama u kojima su se s njim zbljazili. Nismo od svih dobili odgovor - neki su se ispričali, bilo im je previše teško. Ali, jedna mlada osoba koja bi mu mogla biti unuka, daniza Brankove smrti napisala je na svom Facebooku: „Branko Polić - odlazak zadnjih iz stare garde. Hvala mu za sve što je neumorno činio, ostavio je veliki trag u našoj kulturi.“ Ako Branko i nije znao za Facebook, Facebook je znao za njega.

Također objavljujemo kolaz sastavljen iz pojedinih odломaka iz Polićevih autobiografskih knjiga. Nastojali smo izabrati odломke koji ilustriraju stil pisanja, način razmišljanja, otkrivaju osobine karaktera, Polićev pristup ljudima i stvarima i svjetonazor, onako kako se oblikovao od djetinjstva do kraja studentskog doba.

Iza Branka ostao je još pun fascikl njegovih prijevoda iz stranih časopisa, uglavnom o novim knjigama sa židovskom tematikom. S obaveznim potpisom: „Preveo i oda-brao Branko Polić“. U narednim brojevima Novog Omanuta objavljivat ćemo ih u rubrici "Ostavština iz fascikla" – dok se ne isprazni fascikl.

Nema ga više za njegovom *portablicom*, soba na Gvozd 15 je ostala prazna.

Vlasta Kovač

Čovjek koji nije mogao bez radija

(Riječ Rajke Rusan glavne urednice Trećeg programa Hrvatskog radija na pogrebu Branka Polića 13. studenog 2014. na zagrebačkom groblju Mirogoj)

Posljednji sam se put s Brankom Poličem čula početkom srpnja. Do mene je došao glas da je smješten u dom. Nazvala sam da pitam kako je, a prvo na što se požalio nije bilo njegovo zdravstveno stanje, nego to da mu je teško jer nema radio.

Radio mu je bio nasušna potreba, kao i glazba i često me posljednjih godinu dana zvao da bi mi dao neku primjedbu, prijedlog, informaciju. Prvi me, početkom godine nazvao da bi me pitao hoćemo li obilježiti pedeset godina postojanja Trećeg programa.

Poziv na proslavu je rado prihvatio, usprkos narušenom zdravlju. Dapače, bio je vesel. Premda je iz taksija koji ga je doveo pred studio Bajšić morao izlaziti uz pomoć dvoje troje ljudi, isto kao i penjati se uz ono malo stepenica koje je morao savladati, raspoloženo je razgovarao s mnogobrojnim poznanicima i prijateljima koji su se zatekli na našoj proslavi i koncertu.

Možda je to bio jedan od njegovih posljednjih većih izlaza u grad.

Uglavnom je boravio u svome domu, komunicirao telefonom koji je često zvonio.

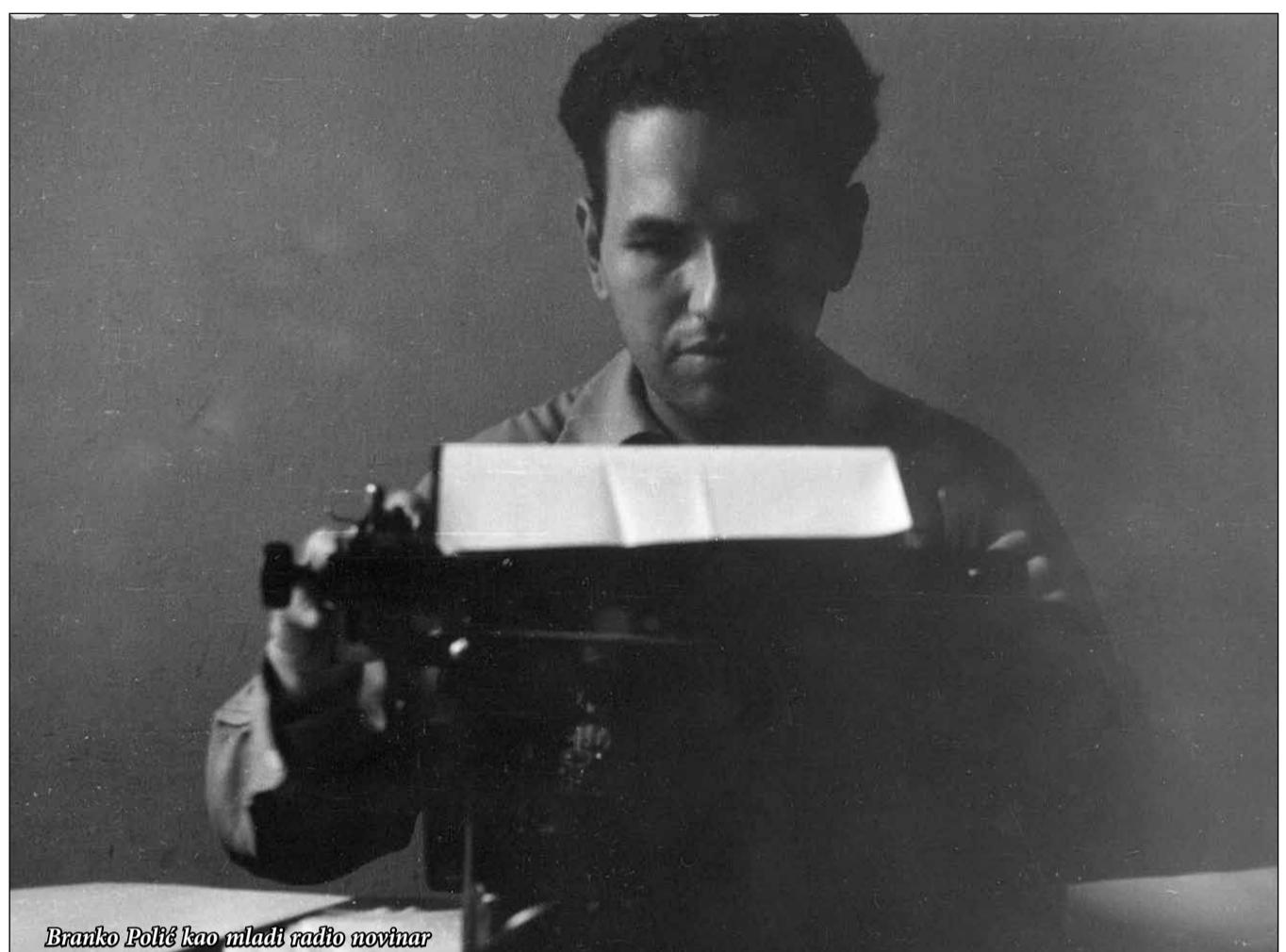
Svi koji su ga posjećivali i poznavali nikad neće zaboraviti intelektualnu i pomalo boemsку atmosferu u kojoj je živio. U velikoj starinskoj vili okruženoj predivnim donekle zapuštenim vrtom, baš onakvim kakav treba biti – malo divlji, romantičan a opet oblikovan s ljubavlju i pažnjom prema detalju. Biljke, grmovi, drveće, poneki cvijet, rasli su slobodno u tom vrtu i djelovali smirujuće, taman onoliko koliko je bilo potrebno da se, odijeljen tankim prozorskim stakлом gospodin Branko može posvetiti pisanju, slušanju, razmišljanju.

Vijest o tome da ga više nema proširila se velikom brzinom u ponedjeljak ujutro. Nazvalo me nekoliko vrlo različitih ljudi, a moji kolege glazbeni urednici prionuli su na posao. Branko Magdić je u svojoj emisiji oko dvanaest sati obavijestio i slušatelje Trećeg programa, a u Vijestima u 13,10 su bili obaviješteni i slušatelji Prvog programa Hrvatskog radija, nekadašnje Radio stanice Zagreb na kojoj je gospodin Branko proveo svoje najkreativnije godine.

Narednog dana su uslijedile su posebne emisije posvećene njegovom životu i utjecaju, a jučer je u naš studio stigla i Marija Barbieri kako bi odala počast velikom poznavatelju i ljubitelju opere, ali i cijelokupne klasične glazbe, kao i one kako bismo rekli „bijenalske“, suvremene.

Obradovalo me što je *Jutarnji list* u utorak objavio mali osobni esej Željka Ivanjeka posvećen jednom od posljednjih zagrebačkih intelektualaca velikog formata, koji je onda bio prenesen i na našem HRT-ovom intranetu.

No, Branko Polić nije bio samo ljubitelj, poznavatelj i neumorni zagovaratelj glazbe i njezinih tumača. Bio je i ljubitelj i poznavatelj književnosti, a naravno i izvrstan pisac, što je možda manje poznato. Tko se želi upoznati s jednim dijelom njegovog memoarskog opusa, sljedeći tjedan može

Branko Polić kao mladi radio novinar

slušati *Vjetrenjastu klepsidru* u pet nastavaka u našem jutarnjem radio-romanu.

Kad smo ga početkom svibnja u radijskom intervjuu pitali kojih se svojih emisija najradije sjeća, odgovorio je: ciklusa Shakespeare i muzika.

Upravo sam zbog njegova spisateljskog rada i zamolila kolege iz gorovne redakcije da porazgovaraju s izdavačem serije njegovih memoarskih knjiga koje su izlazile od 2004. nadalje. Nenadom Popovićem direktorom i urednikom *Durieuxa* kako bi slušatelji Trećeg programa shvatili, ako već ne znaju, kakvo blago te knjige skrivaju.

Iz Istre gdje živi Popović se javio telefonski i podsjetio kako su Polićeve knjige, naročito one memoarske, bile pomalo izvan fokusa trenutnog književnog života, jer Branko je živio izvan spisateljskih strukovnih udrug i udruženja, časopisa i grupa. Bio je samosvojan i jedinstven i potpuno neopterećen utrkom za priznanjima i uspjehom, jer dovoljno ih je dobio i stekao tokom svog dugog života, a najviše u svakodnevnom životnom ophodenju s ljudima koji su ga cijenili i voljeli. Za Popovića bila je neobična koincidencija da je izdavačka kuća počela surađivati s čovjekom koji je osobno poznavao Tillu Durieux, po kojoj su uzeli ime. Polić je poznavao cijeli kulturni Zagreb i ne samo Zagreb nego i puno šire.

No, Popović je rekao dvije vrlo važne stvari: da se u Brankovom opusu zapravo radi o memoarskoj književnosti jedinstvenoj u hrvatskoj književnosti – po opsegu, kad bi se uvezale sve zajedno, knjige bi činile tom od preko tisuću stranica; ali i po tonu – kako je rekao, knjige su jedinstvene u hrvatskoj književnosti ali i današnjem intelektualnom

životu – po potpunom odsustvu "naknadne pameti". Branko nije nikome pokušavao docirati i povijediti, bilo mu je strano bilo kakvo ideologiziranje. Prema ljudima je bio otvoren: puštao ih je da budu onakvi kakvi jesu, nije ih prosuđivao, a i sam je puštao da nekom svojom unutarnjom, neću reći energijom, nego snagom i sređenošću, vrijednostima i smislim koji su zračili iz njega, djeluje na ljudi. Pa sad, tko je to video i osjetio je video i osjetio, a tko nije – to gore za njega.

I još je dodao: Branko Polić je bio izvanredan novinar, zapravo jedan od osnivača i ključnih figura hrvatskog novinarstva. Kad je knjiga bila promovirana u novinarskom društvu, došlo je šezdesetak, sedamdesetak novinara,

zbog sebe, a ne zbog izvještavanja, što je rijetkost u našoj profesiji. I časopis *Novinar* je ljetos objavio razgovor s njime, baš kao i *Vijenac*, povodom pedesete obljetnice Trećeg programa, kojemu je bio među osnivačima i urednicima tokom nekoliko desetljeća. I o tome postoji nešto zapisa i sjećanja, od strane kolega koji su od njega učili u svakom pogledu – ljudskom i profesionalnom. Branko Polić je postavio takve standarde kojima i danas zahvaljujemo ono najbolje što još postoji u svim onim medijima koji se bave promoviranjem glazbe i glazbenim novinarstvom i uređivanjem.

Ljudi poput Branka Polića sve su rjeđi. Govorio je nekoliko stranih jezika (engleski, francuski, njemački, ruski, talijanski...). Bio je nenadmašni erudit – prema vlastitim riječima svoje je znanje počeo skupljati zahvaljujući radiju u roditeljskom domu i Laroussevoj enciklopediji iz 1934. Imao je sposobnost, što je bila njegova posebna vrlina, izreći vrlo složene stvari vrlo jednostavnim i svima razumljivim jezikom. U jednoj maloj sličici bio je u stanju ocrtati složenu ličnost ili situaciju.

Postoje danas ljudi koji govore više jezika, ali ne poznaju glazbu i književnost. Postoje oni koji poznaju glazbu, ali ne i književnost, i obratno, oni koji poznaju književnost ali ne i glazbu. Možda postoje i oni koji poznaju i jezike i glazbu i književnost, ali nemaju onakvo životno iskustvo kakvo je prošao Branko Polić u Drugom svjetskom ratu i godinama oskudice koje su uslijedile. Takvo životno iskustvu mu je, čini se, dalo onu unutarnju snagu zbog koje se u poznim godinama nije žalio ni na što, a kamoli na one, zapravo eferne stvari, zbog kojih se mi svi tako danas silno uzbudjujemo.

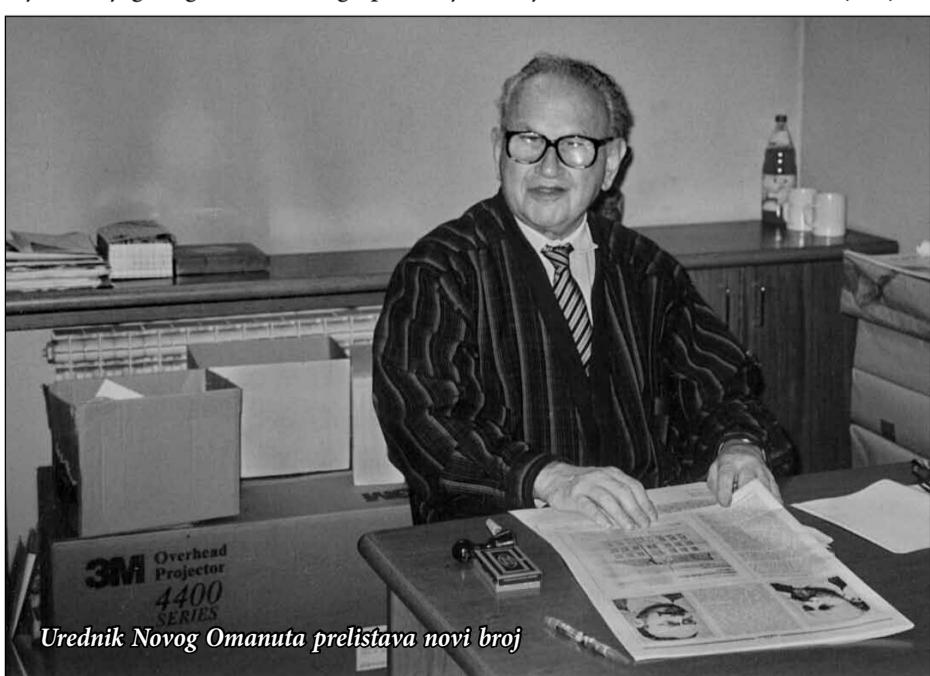
Da spomenem još, prije kraja, koje su mu emisije, osim Shakespearea i muzike, bile najdraže (prema vlastitim riječima): Interpreti i njihova ostvarenja; Kompozitori o sebi i drugi o njima; Muzičke evokacije.

Studirao je francusku književnost, bavio se prevoditeljskim radom, a razgovarao je s najistaknutijim glazbenim umjetnicima dvadesetoga stoljeća, stranim i domaćim od Marijane Radev do Artura Rubinstein, od Zubina Mehte do Jeana Martinota, od Marte Argherich do Montserrat Caballe.... Kad se pojavio Bijenale, s interesom se bacio u neistražena područja: u subotu ćemo na Trećem programu objaviti njegovu emisiju i razgovor s Johnom Cageom. No, prema vlastitom priznanju, jazz nije volio.

I kad je otišao u mirovinu nastavio je surađivati na radiju. Posljednji veliki pothvat bilo je prevođenje pisama Gustava Mahlera u godini 2012.

Završit ću s riječima pisca nekrologa iz Jutarnjeg lista: bio je to čovjek zbog kojeg se radio slušao noću; i uz to dodati – bio je to čovjek koji je o sebi rekao – imao sam sreće!

Što možemo više od života tražiti? Zbogom, poštovani gospodine Branko; hvala što ste bili među nama.

Urednik Novog Omanuta prelistava novi broj

Razgovor – Branko Polić, publicist, urednik, glazbeni sveznalac Treba imati ljubav za glazbu

Neobično mi je dragو što mogu prvi put izraziti zadovoljstvo svojim neposjedovanjem muzičkih diploma / Profesor Žmegač potvrdio je jednom moju neuobičajenu, „monstruoznu“ memoriju / Svojih 1000 muzičkih anegdota smatram novošću u tom žanru

Rasprava o glazbenim emisijama na III. programu Hrvatskog radija, ove godine u svibnju, sadržajno me povezala s današnjim sugovornikom, dugogodišnjim glazbenim urednikom III. zagrebačkog radijskog programa. S čovjekom od kojeg sam mnogo naučio i koji mi je znanjem i kriterijima imponirao, s osobom s kojom bih itekako mogao dotaknuti niz zanimljivosti za ove novine. Znajući za njegovu radinost, unatoč proslavljenu 90. rođendanu, usudio sam ga se pozvati na razgovor za *Vijenac*. Veselilo me što je prihvatio poziv. No ispriječile su se nevolje. Taman kad smo planirali susret, Branko Polić mi je, u svom stilu, u telefonskom dogovaranju rekao otrilike i ovo: Znaš, bio sam jučer u bolnici. Slomio sam potkoljenicu... Odlučili smo pričekati da prođu tri tjedna imobilizacije noge, početak rehabilitacije i tek tada razgovarali. Naravno sve je to utjecalo i na opseg razgovora, manji od planirana, a usmieren na glazbeni dio sugovornikova rada.

Mogu li vas prozvati doajenom radijskih muzičkih urednika, iako ste već dugo u mirovini?

Premda vas smatram dugogodišnjim iskrenim prijateljem, slobodno me danas, nakon što sam premašio devedesetu, nazovite doajenom.

Počeo bih naš razgovor baš pojmom muzički urednik. Danas kada mnogo toga postaje sve nejasnije, što je muzički urednik i tko to može biti?

Na pitanje tko to može biti, koje obrazovanje i koje sposobnosti mora imati osoba za taj posao, taj široki pojam teško je ograničiti. Danas se muzičkim urednikom smatra prevelik broj ljudi s mikrofonom u ruci.

Koja znanja i koje sposobnosti treba imati osoba za taj posao?

Ponajprije treba imati ljubav za glazbu u njezinu najširem rasponu. Mislim da tu mogućnost čovjeku pruža slušanje radija danomice. Prigodom čestih posjeta svojima nezaboravnim djedu i baki često bih znao pohrliti u njihovu spavaonicu uključiti radio.

Godinama sam se i na osnovi vlastitog iskustva opirao zahtjevu da je za posao muzičkog urednika potrebno imati diplomu Muzičke akademije, makar i sviračku, da ste na primjer diplomirani kornist. Najpoznatiji zagrebački muzički urednici baš su (bili) ljudi velika znanja, ali ne i s muzičkom diplomom? Polazim od vas kao od pravog primjera.

Uz dozu sarkazma, neobično mi je dragо što mogu prvi put izraziti zadovoljstvo svojim neposjedovanjem muzičkih diploma.

Mi koji vas poznajemo znali smo nesluženo reći da ste živa enciklopedija. Kad nešto ne bismo znali i ne bismo mogli naći odgovor, pitali bismo vas. Vi ste rekli ono što ste znali, najčešće točno, ali uvijek s ograndom, mislim da je tako i tako, nasuprot „značima“, koji su skloni tvrditi pogrešno i nametati to kao absolutnu istinu.

Premda se smatram skromnim – kao takva me spominje Latica Ivanišević – priznajem da mi pojam muzičke enciklopedije ponešto laska. Muzika je preširok pojam da bi jedan čovjek podjednako savršeno zastupao sva područja.

Uz veliko znanje i dobru memoriju, unatoč godinama, imate i poseban dar zapažanja i pamćenja pojedinosti koje se čine nebitne, a itekako su važne.

Posrećilo se da mi je već u djelinjstvu dopala u ruke *Zlatna knjiga muzike*, u kojoj sam otkrio mnoge pojedinosti i čak ih i danas pamtim. Filatelija mi je zarana otkrila zemljopisne pojmove, a za povjesne činjenice poslužio je Larousse, izdanje iz 1934.

Naćin na koji pamtite činjenice vjerojatno vam pomaže i kod memoriranje anegdota, premda za njih ipak treba imati pisani trag?

Profesor Žmegač potvrdio je jednom moju neuobičajenu, „monstruoznu“ memoriju koja, priznajem, pomalo iščezava i blijadi. Danas me već i citiraju u vezi s glazbenim anegdotama.

U svom ste uredničkom radu susretali velik broj važnih i znanih umjetnika. Jeste li zanimljivosti iz tih susreta zapisivali ili ste ih se jednostavno sjetili kao uspomene na određenu osobu?

Susrete s pojedincima nisam zapisivao, a u uredničkom radu mnogo mi je pomoglo druženje s Marijanom Radev i Antonijom Janigrom kao i mojim poočimom Fritzom Lunzerom.

Nakon umirovljenja odlučili ste svoje uspomene, zapisane i objavljene u knjigama, ponuditi javnosti i tako pridonijeli obogaćivanju tzv. obične male povijesti.

Možda sam indiskretan što nisam svoja sjećanja zadržao za sebe, no neka bude. *Scripta manent*.

U neposrednim telefonskim kontaktima za vrijeme pripremanja ovog razgovora, zapazio sam da ste gotovo uvijek slušali radio, prepostavljam III. program. Mnogo sluštate radio?

Nije nikakvo čudo što sam prihvatio slušanje radija, naročito III. programa, pa se mogu i pohvaliti da sam bio njegov prvi glazbeni urednik 1964.

Pratite ponajviše Treći?

Da, meni najbolje odgovara.

Što držite o tom radijskom programu, kakav je danas?

Svakako je manje kvalitetan i manje glazbeno sveobuhvatan nego što je bio jučer. Preostaje mi da se zadovoljim činjenicom da će se taj program ubrzo popraviti.

Dosta pasioniranih i stalnih slušatelja radija žale se da je radio u novije vrijeme zapostavljen u odnosu na televiziju. Slažete li se?

Slažem se, imaju potpuno pravo.

UNESCO je preklani ustanovio Svjetski dan radija, 13. veljače. A te godine Hrvatska se polako počela odricati radija, barem onoga koji je sastavnica HRT-a?

Za mene je dan radija i dalje 15. svibnja, dan kada će se 2016. slaviti njegova devedesetogodišnjica.

Iako ste dugogodišnji radijski, trećeprogramski stvaralac, dobar dio vremena, posebno u svojoj starijoj dobi, proveli ste na II. programu u emisiji Klasikom po drugom!

Klasikom po drugom ko iz topa je ispalio pokojni dragi Duško Radić kao radni naslov, a ja sam u tim emisijama nastupao nedjeljom noću, od 1997. do 2004.

Bila je to prilika da se na II. programu, koji je uglavnom zabavan, čuje i ozbiljna, klasična glazba?

Pravo je čudo da je u to doba bilo slušalaca, od kojih su se neki i osobno javljali iz raznih krajeva Hrvatske.

Vaš rad na II. programu u tom, zabavnijem, dijelu poveziv je i s anegdotama i „lakšim“ štivom o ozbiljnim umjetnicima klasične glazbe?

Jednu sam rubriku, Note i anegdote, „posudio“ iz knjige grčkog muzikologa Tassa Janopoula. Time sam izbjegao plagijat.

Malo je onih koji znaju da ste bili i prvi urednik poslije i emisije rock-glazbe Po vašem izboru?

Emisiju *Po vašem izboru* inicirao je tadašnji urednik EPP-programa Slavko Goldstein 1957. Ja sam samo programski razradio termin.

Jeste li u radijskom glazbenouređničkom poslu bili skloniji opernoj ili simfoniskoj glazbi?

Svakako sam skloniji opernoj glazbi. Uvrstio sam poznate i manje znane opere koje su u podnevnim terminima bile rado slušane. Uostalom, Bosiljka Perić Kempf proglašila me stručnjakom za operetu.

Jeste li skloniji tradicionalnoj klasičnoj glazbi i kakav je vaš odnos prema novoj, suvremenoj glazbi?

Već po svojim godinama mogu me smatrati tradicionalistom, ali sklon sam i vrijednoj suvremenoj glazbi, pogotovo domaćih izvorišta, ali skladbe nekih pojedinaca (pa i pojedinaka) odveć su mi odbojne da bih ih slušao.

Je li danas moguće biti svestrano aktivan glazbeni urednik i nije li specijalizacija dovela do sve manje znalaca kakav ste vi bili?

Nažalost ne. Trenutne zdravstvene okolnosti sprečavaju me u tome, no moram priznati da sam od prvoga Muzičkog bennala radosno prihvatio nove muzičke težnje. To bi, dakako, izazivalo, iz današnje perspektive, temeljitu analizu.

Gledate li televiziju?

Nažalost, ne gledam, a nije ni glazba dovoljno zastupljena.

Porazgovarali smo ipak samo o vašem radu s glazbom, dok nismo uspjeli nimalo popričati o vašim knjigama, u kojima ste evocirali i sjećanja na druge dijelove svoga života.

Nisam uvjeren da sam mnogo čitan, ali, koliko god mi je dragо da sam uspio oblikovati svoja gledišta, svojih 1000 muzičkih anegdota smatram novošću u tom žanru. Možda će netko od mlađih to i potvrditi.

Miljenko Jelača

(Razgovor Miljenka Jelače s Brankom Polićem objavljen je u *Vijencu* broj 536 od 18.rujna 2014.)

Zašto smo voljeli Branka

Slavko Goldstein: Branko u Petrovoj gori

Od jeseni 1941. do jeseni 1942. Kraljevica je bila malo pribježište za 200 ili nešto više Židova koji su pobegli iz svojih kuća u Zagrebu, Osijeku, Bjelovaru ili Sisku da ne bi bili otpremljeni u Jasenovac ili Auschwitz. Iako je nominalno Kraljevica bila u sklopu takozvane Nezavisne Države Hrvatske, ustaše u njoj nisu imale vlast, jer je pripadala Zoni B, koju je Italija držala pod svojom okupacijom. Split, Šibenik, veliki dio dalmatinske obale i većina otoka bili su pripojeni državi Italiji, a preostali otoci i dio obale s Hrvatskim primorjem postali su Zona B pod talijanskom vojnom i policijskom vlašću. I Italija je imala svoje rasne zakone i protužidovske mjere, znatno blaže od njemačkih i ustaških. Talijani nisu imali logore smrti za Židove niti su ih izručivali u njemačke ruke. To je vrijedilo i za zonu B: Židovi iz sjeverne Hrvatske koji su nekako uspijevali pribaviti putne papiere, preko veza ili podmićivanjem, mogli su se smiriti u privremenoj sigurnosti Zone B; kažem «privremenoj sigurnosti», jer u tom ratu nije se moglo znati što nosi dan, a što noć. Ipak, oko 3.500 Židova iz Hrvatske i Bosne kroz Zonu B spasilo je svoje živote.

Kad sam posljednjih dana 1941. nekako uspio stići do moje mame u Kraljevici, Branko je sa svojih šest mjeseci prije mene bio skoro starosjedilac. Upoznali smo se u šetnjama na Oštromu i na Fari, gdje su se izbjeglički Židovi često sastajali, iako su mnogi i s domaćim ljudima uspostavili dobre, ponekad srdačne, pa i prijateljske odnose. Branko je bio četiri godine stariji od mene, zadivio me svestranim znanjem koje je tih, kao prirodno, nosio u sebi bez imalo one nametljivosti, da ne kažem bahatosti, s kojom stariji dečki često paradiraju pred mlađima. Imponiralo mi je bilo družiti se s Brankom. I danas, kad ponovno prelistavam njegove knjige, fascinira me njegova fenomenalna memoarija, u kojoj je nepogrešivo sačuvao obilje imena i detalja iz našeg pribježišta u Kraljevici, a ja ni pola od toga.

Među svojim vršnjacima Branko se možda najradije družio s Pavlom Mahlerom, s kojim je dijelio zaljubljenost u ozbiljnu glazbu. U svibnju 1942. Mahler je u grupi nas sedmero iz Kraljevice krenuo u partizane, a Branko mu u knjizi «Vjetrenjasta klepsidra» zamjera što o svojoj namjeri nije obavijestio i njega, jer je i Branko imao takvih planova i rado bi bio pošao s nama «u šumu». Danas mislim da je možda jako dobro što Pavle Mahler o namjerama da ode u partizane nije obavijestio svog prijatelja Branka Polića. Branko možda nikad ne bi napisao svoju knjigu «Imao sam sreće», jer Mahler je poginuo tri mjeseca nakon dolaska u partizane, kao borac Udarnog bataljona Prvog primorsko-goranskog partizanskog odreda, u napadu na Modruš.

Nakon kalvarije kroz logore u Kraljevici i na Rabu, pa onda lutanje kroz partizansko područje od Jablanca do Topuskog i Gline, s raznim dužnostima u kulturno-prosvjetnom radu s omladinom, Branko je u proljeće 1944. dospio u Centralnu bolnicu Glavnog štaba NOV Hrvatske u Petrovoj gori, na Kordunu. Posjećujući nekoliko puta mamu i brata, koji su također bili na dužnostima u toj bolnici, tu sam nakon dvije godine opet susreo Branka. Usuđujem se reći da ga nikad nisam vidio tako neumorno zaposlenog i zadovoljnog. U knjizi «Imao sa sreće» o svom dolasku u Centralnu bolnicu napisao je: «Danas, kad bacim pogled unazad šezdeset, pa i nešto više godina, čini mi se da mi se tek tada otvorio neki novi svijet... Odjednom se oko mene sjatiše sama prijazna lica... (i) otprve sam vidio da sam svi-ma dobro došao. Tom zblizavanju u prvom je času sigurno doprinijela - harmonika. Stao sam svirati... i sve je dobro krenulo. Imao sam dojam da smo se, zahvaljujući glazbi, svi zajedno vinuli u neke više sfere. A ja sam stekao dojam da je većini ranjenika nekako lagnulo kad su čuli svirku.»

Slava se Brankova počela širiti po svim područnim bolnicama na Kordunu, odasvud je bio tražen i morao je ići na gostovanja. S njim je često polazila i kulturno-umjetnička ekipa Centralne bolnice, s recitacijama, pjevanjem i dramskim skećevima, ali Branko je svuda bio glavna zvijeda. Tražio ga je i Glavni štab Hrvatske za priredbe u Topuskom, a Branku je bilo najmilije враćati se u Petrovu goru. Ne samo sviranjem, nego i kultiviranim i prisnim ophodenjem bio je podjednako obljučen kod ranjenika i kod osoblja. Nitko ga nije pitao da li je Hrvat, Srbin ili Židov. «Mislim da je ono drugarstvo iz Petrove gore, što se u kasnijim desetljećima spominjalo poput legende, moglo biti do te mjere učvršćeno baš zbog toga što se o nacionalnim razlikama nije vodilo računa» - napisao je Branko godine 2006. Među prijateljstvima iz ratnih i predratnih vremena koja je Branko njegovao dugo

Branko kao partizan

poslije rata, najviše ih je bilo iz Petrove gore. Za upravnika Centralne bolnice, slavnog partizanskog kirurga dr. Franza Kleinappela, jedinog Nijemca koji je postao partizanski general, Branko je napisao da je «u Centralnoj bolnici upravo zahvaljujući njegovoj ličnosti došao do izražaja onaj osjećaj iskonskog zajedništva u najdoslovnijem smislu te riječi» i da ne pretjeruje u tvrdnji da je doktora Franza «zavolio gotovo poput svog vlastitog oca.»

S Brankom sam se često viđao poslije rata, ponekad i surađivao. Istovremeno smo radili na Radio Zagrebu, zajednički planirali i ostvarivali razne projekte u Židovskoj općini Zagreb, posjećivali se na radnim mjestima i kod kuće. Kad bi razgovor skrenuo u prošlost, nikad nismo propustili nostalgično sjećanje na Petrovu goru.

Jaroslav Maleček: Mladenačko prijateljstvo do u stare dane

Branka Polića sam upoznala davno u svojim studentskim danim kod mojih rođakinja Vere i Lee Zentner (kasnije Lustig). Bilo je to ugodno i zanimljivo društvo uglavnom židovskih studenata. Jedini je Branko Polić bio već zaposlen i najstariji među nama, te za tadašnje prilike svjetski čovjek, čovjek koji je putovao, boravio i studirao u inozemstvu. Bio je vrlo ugodan u društvu, jer nas je često zabavljao svojim interesantnim pričama o nekom događaju ili o nekoj osobi. Iako je već tada bio cijenjen zbog svojih prosudbi, stavova i znanja, bio je nenametljiv i nikad se nije pravio važnim. Zajedno smo skromno proslavljeni rođendane, nekad smo nedeljom išli na izlete a Novu godinu 1958, dočekali smo kod njega.

Ratna generacija kroči u budućnost, Krško 1956. Od lijeva na desno: Jaroslav Maleček, Renée Weisz, Lici Lustig, Lea Zentner-Lustig, Branko Polić i Vera Fischer. Snimio Fredi Lustig.

S vremenom se društvo mijenjalo, neki su završili studij, dobili posao izvan Zagreba, osnivali obitelj, imali djecu i stvarali karijere. Mnogo rjeđe smo se sastajali, ali moj suprug i ja pratili smo Brankov rad i uspon njegove karijere i slušali smo njegove intervjuje sa značajnim osobama i izvrsno koncipirane muzičke emisije. Nazivali smo Branka i čestitali mu na njegovim uspjesima. Uz svoj rad pomagao je mnogim mlađim ljudima da se snagu u životu i poslu. Susretala sam ga u Židovskoj općini na sjedicama Vijeća, čiji smo bili članovi i na raznim kulturnim događanjima, a vrijeme i godine brzo su prolazili.

U našim starijim godinama opet smo postali bliskiji jer smo se češće nalazili zajedno na sjednicama Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiberger, na raznim predavanjima, u odboru za Židovski leksikon, kao i na koncertima u Lisinskom. S mojim suprugom razgovarao je o glazbi i zajedničkim prijateljima i poznanicima iz svijeta glazbe. Naprsto se osjećalo da smo bliski, i da se ono mladenačko prijateljstvo nastavlja sve do u stare dane, kad smo svi već imali dugo i bogato životno iskustvo, iako u raznim područjima i u raznim uvjetima. Fascinirala nas je njegova književna djelatnost zadnjih 10 godina, i ponosimo se što nam je poklonio svoje autobiografske knjige s posvetom. Osim literarne vrijednosti i talenta divili smo se njegovom fenomenalnom pamćenju i širokoj erudiciji.

Branka smo posjetili kod kuće i čestitali mu jubilarni 90-i rođendan. Bilo mu je jako draga što su ga mnogi prijatelji i ljudi koji su ga cijenili tom prilikom posjetili ili nazvali, a dao je i značajan intervju za Hrvatski radio. Fizički je bio slabo pokretan, no psihički i dalje brilljantan. Nakon toga zdravlje mu se pogoršavalo. Unatoč tome i dalje je uspješno uređivao „Novi Omanut“ i telefonski komunicirao sa starim prijateljima. Bilo je dirljivo kad se raspitivao kako smo i što radimo. Više nije mogao izlaziti iz kuće. Bili smo upućeni u njegovo zdravstveno stanje iz razgovora sa Sinđušom Juricom, koji je godinama, a pogotovo u zadnje vrijeme požrtvovno brinuo i njegovao Branka kod kuće. No nakon zadnjeg pada smješten je u Dom zaklade Lavoslava Schwarza, gdje smo ga povremeno posjećivali ili razgovarali telefonski. Pokušavali smo ga ohrabriti, no kao liječnici znali smo da nažalost njegov biološki sat ide kraju. Do kraja je bio bistrog uma, samozatajan i svjestan svoga stanja, a veselio se svakom posjetu starih prijatelja.

Branka sam voljela i cijenila zbog njegovog znanja, zbog zasluga za prikaz jednog vremena naše teške povijesti, zbog zasluga za židovstvo, ali ponajviše zbog njegove dobrote, poštenja i iskrenog prijateljstva. Osjećamo veliki gubitak i prazninu nakon njegove smrti. Nama će ostati nezamjenjiv i nezaboravan.

Duško Plavljanić:

Nisam imao snage reći mu „zbogom“

Branka Polić sam upoznao 1949. godine, tek što sam upisao studij na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, slučajno, u auli fakulteta gdje su se svakodnevno oko podneva studenti običavali okupljati. Branko se tada već bio vratio iz Pariza s diplomom francuskog jezika i pripremao se za diplomski na zagrebačkoj katedri za engleski jezik i književnost. Kao stariji i iskusniji student stajao je okružen većom grupom studenata bručosa koji su ga ispitivali, a on

Branko Polić i Duško Pavljanić u Jošavici, Lika, 1950.

je odgovarao na razna pitanja o organizaciji studija, studentskim obavezama, menzama itd. I ja sam ga nešto pitao, a on mi je odgovorio i to je bio početak našeg 65 godišnjeg bliskog prijateljstva koje je, mogu to reći, svih ovih godina, sve do posljednjeg dana njegova života, nepomućeno potrajalo. Vrlo brzo smo se zblžili. Obojici nam je u NDH bilo zabranjeno daljnje školovanje, obojica smo protjerani iz svojih domova i bili smo proganjeni zbog rasnih i sličnih razloga, obojica smo izbjegli smrti priključivši se kao vrlo mladi ljudi partizanskom pokretu. Brankova majka Dana otprije me je prihvatala kao svojega. Oboje mojih roditelja stradalo je u Drugom svjetskom ratu i ja sam je doživljavao kao da je ona ne samo Brankova nego i moja majka. Bio sam često pozivan u njihovu kuću na Gvozd 15, zajedno sam s njima odlazio u kazalište, a oni su me oboje hrabril i s mnogo pažnje i osjećaja me uvodili u svoj svijet. Sjećam se kako su mi tumačili sadržaje pojedinih opera, upoznavali me s pojedinim važnim umjetnicima, na primjer s Janigrom, s kojim je Brankova majka bila prisna, a za mene je on bio veličina iz meni nedostupnog svijeta. O mojoj bliskosti s Brankovom majkom možda najbolje svjedoči jedan moj razgovor s njom u traumatološkoj bolnici. Bila je teško oboljela i dok je Branko razgovarao s liječnikom, njegova majka me je upitala: "Što ti Duško misliš, trebam li se ja boriti za život ili da se prepustim prirodnom toku stvari, pa da svemu tome brže bude kraj?" Bio sam osupnut i iznenaden tolikim povjerenjem. Odgovorio sam naravno onako kako sam jedino i mogao, da se mora boriti zbog svih nas koji je ne želimo izgubiti, ali eto do danas pamtim taj razgovor. Znao sam, jer to je više puta rekla, da je ona u meni vidjela Brankovog pouzdanog prijatelja na kojega se Branko u svakoj situaciji sigurno može osloniti, i tim svojim povjerenjem ukazala mi je veliku čast.

Branko je bio iznimno skroman čovjek. Njegov je otac bio vlasnik banke i imao je auto, što je prije Drugog svjetskog rata bila zaista rijetkost, ali – o tome su mi u više navrata pričali njegovi školski drugovi - Branko nikada ne bi došao u školu autom nego ili pješice li javnim prijavozom. Nije se libio fizičkog rada. Kao student u Francuskoj bio je među osnivačima Brigade jugoslavenskih studenata u Francuskoj s kojom je sudjelovao u izgradnji omladinske pruge Šamac-Sarajevo. Želio sam da on upozna moj zavičaj pa smo jednom prilikom, još kao studenti, zajedno s našim trećim prijateljem Mihom Debeljuhom pošli u moje rodno selo Jošavici na Baniji. Branko je mnogo putovao, i s roditeljima prije rata i kao urednik na radio stanici poslije rata, obišao je cijelu Evropu, ali i sa mnom je rado išao na izlete npr. u Maribor, u Graz, na Pohorje, u Ljubljano, Kranj, dolinom rijeke Soče, u Trst (čiji je centar Branko poznavao kao Zagreb), u unutrašnjost Istre, u Moščeničku Dragu (u posjet Veseljku Velčiću i Dušku Čizmiću), u Žminj k Mihi Debeljuhu. Putovali smo zajedno i po Gorskom Kotaru i Petrovoj Gori (gdje je Branko bio kao partizan)... Poslije ovog posljednjeg rata, prije desetak godina, nas dvojicu sami uputili smo se u ratom opustošenu Baniju i u zapadnu Bosnu. Branka je posebno zanimala Bosanska Dubica gdje je njegov otac u vrijeme između dva svjetska rata imao tvornicu za obradu drva. Bili smo zajedno i u Jasenovcu. Godinama je dolazio ljeti k meni u moju vikendicu u Medulinu.

Do godine 1991. s obitelji sam živio u Petrinji. U rujnu te godine bio sam prisiljen napustiti svoju kuću i kao izbjeglica došao u Zagreb. Branko me je bez pitanja i suvišnih riječi, kao da se to samo po sebi razumije, primio k sebi na

Gvozd 15, zajedno s mojom suprugom, kćerkom, zetom i dvogodišnjim unukom i punih deset mjeseci, sve do lipnja 1992. uživali smo njegovo gostoprimgstvo.

Branko je imao vrlinu da se umio družiti sa svim dobrim ljudima, bez obzira na status ili na životnu dob. Nije priznavao ni bolesti ni starost. Intelektualno je bio aktivan do posljednjih tjedana svog života. Bio sam u Medulinu, gdje sada živim, kad je početkom ovog ljeta pao i slomio nogu i kada je prebačen u Dom Lavoslava Schwarza. U međuvremenu nekoliko puta posjetili sm ga u Domu i ja i moje kćeri, a često bismo se čuli preko telefona. Predzadnjeg dana njegova života, u subotu 8.rujna, dobio sam ga na telefon, ali nažalost nisam ga više mogao razumjeti, teško je govorio, a ja sam shvatio da su to nažalost njegove posljednje riječi. Ranije, samo je jedanput žalosno rekao, kad me sljedeći put nazoveš, možda ćeš dobiti tužnu vijest. Obje moje kćeri u nedjelju su pošle k Branku, ali stigle su prekasno i jedino što su mogle bilo je poslati mi obavijest: Branko je danas u 11 sati i 20 minuta umro. Tog trenutka nišam imao snage da mu izgovorim riječ „zbogom“, jer sam se bojao da bi on to mogao čuti. Iako sam bio na njegovoj sahrani još nisam zaista shvatio da Branka više nema i da je njegova kuća na Gvozdu 15 ostala prazna.

Jelena Cverk-Pazman i Petar Fleković:

Povezala nas je Vera Fischer

Sa gospodinom Brankom Polićem veže nas dugogodišnje iskreno prijateljstvo, a zasluga za to svakako ima naša dugogodišnja zajednička prijateljica akademika kiparica i slikarica gospoda Vera Fischer.

Ljubitelji klasične glazbe sjećat će se g. Branka Polića kao vrhunskog znalca ozbiljne glazbe i dugogodišnjeg muzičkog urednika Trećeg programa Radio Zagreba.

Osim toga nama je g. Branko Polić ostavio u sjećanje istinu svojeg i života svoje obitelji u teškim vremenima Drugog svjetskog rata. Da bi preživio, nakon oduzimanja kuće i posjeda na Gvozdu, put ga je vodio ilegalnim kanalima u Kraljevicu, tada još pod talijanskom okupacijom. Nakon kapitulacije Italije 1943. odlazi na partizansko područje Like i Korduna. Posebno su impresivna njegova sjećanja na partizansku bolnicu na Petrovoj gori, na zimu, glad, marševe i ranjenike. I tu je Branko sa svojom harmonikom nastojao olakšati ranjeničko preživljavanje životnih teškoča. Također je 1944. sudjelovao kao dio kulturne omladinske grupe na Kongresu kulturnih radnika Hrvatske u Topuskom.

Ponosni smo svjedoci njegove odluke da piše o životu za vrijeme i nakon završetka Drugog svjetskog rata. Sve njegove knjige od *Vjetrenjaste klepsidre* do anegdota o poznatim domaćim i stranim glazbenicima, živa i argumentirana su kronika njegova životnog puta od Zagreba, Petrove gore, Pariza-Sorbonne i bezbroj posjeta kulturnim centrima diljem Europe, kako prije tako i poslije povratka u Zagreb – i to na Treći program Radio Zagreba...

Ponosni smo na iskreno i dugo prijateljstvo sa g. Polićem jer je i nas obogatio dijelom svojeg života. Sve to bio je i razlog da je Predsjednik Republike Hrvatske, g. Ivo Josipović odlikovao g. Branka Polića za sveukupno djelovanje na području kulture odličjem Danice Hrvatske s likom Marka Marulića.

Hvala Ti, dragi naš Branko, na svakom neizmjerno vrijednom trenutku vremena koje si dugi niz godina dijelio s nama.

Branko Polić i njegova prijateljica, likovna umjetnica Vera Fischer na Bejahu u Supetu na Braču

Marija Barbieri:

Što je meni značio Branko Polić

Vjerujem da nema čovjeka koji u životu nikada nije upoznao nekoga tko mu je nešto značio. Najčešće je to netko tko ga je na ovaj ili onaj način uputio u život, otvorio nove vidike, donio neke nove spoznaje. Što je meni značio Branko Polić? Najprije, ukazao mi je povjerenje. Mladima to danas vjerojatno ne bi značilo, ali mojoj generaciji bilo je važno da netko stariji i iskusniji vjeruje u naše mogućnosti. Završila sam fakultet i tražila posao. A onda je uvaženi urednik na tadašnjem Radio Zagrebu, gospodin – ističem riječ gospodin jer je on to uvijek bio – Branko Polić pozvao na razgovor mene, jednu kolegicu i već afirmiranog Vladimira Kranjčevića u našu lijepu Jurišićevu 4. na drugi kat u Muzičko-govornu redakciju. Malo smo razgovarali i g. Polić me upitao bih li željela surađivati na radiju. Naravno da sam oduševljeno pristala s jedinom mišlju hoću li udovoljiti zahtjevima što će ih imati na mene.

Uputio me je kolegici Maji Paravić i rekao: „Našao sam suradnicu za operu.“ Prekrasno! Opera je bila moja velika ljubav, od najranijeg djetinjstva u Splitu slušala sam operne prijenose na Drugom programu talijanskog radija – Radio Bari – i posjećivala operne predstave. Opera mi je bila bliska ne samo kao hobi nego i kao nešto gdje ču moći razvijati svoje sposobnosti. Eto, Branko je prvi to uočio i počeo mi davati zadaće. Nikada neću zaboraviti, dao mi je vrpcu sa snimkom Verdijeve opere *Bitka kod Legnana* i rekao: preslušajte i napišite tekst. Naravno, znaла sam da ta opera postoji i kod kuće sam imala njezin libretu iz tatine biblioteke. Sve ostalo morala sam sama istraživati. Suvišno je reći da sam se maksimalno potrudila. Moj pristup radu koji mi je usadila naša divna splitska Klasična gimnazija naučio me je temeljito, pedantnosti i pouzdanosti, a to su osobine koje je Branko cijenio. I sve većim zahtjevima samo ih je dalje razvijao. Dakle, naučio me je radu na radiju.

Branko Polić bio je jedna od onih, gotovo bih rekla, renesansnih ličnosti čije je znanje bilo golemo i nije se ograničavalo samo na glazbu i književnost. Dobro je poznavao i likovne umjetnosti, ne znam ima li važnijih muzeja u Europi koje nije posjetio. Zagreb je tada njegovo pretežno njemačku kulturu ali njemu su jednakobliške bile i francuska – pa studirao je na Sorbonni – engleska, diplomirao je anglistiku, talijanska i ruska. Nekima od tih jezika vladao je savršeno, drugima vrlo dobro.

Branko je bio savršeno obrazovan. Putovao je po svijetu, upoznavao ljude različitih narodnosti, svugdje je imao prijatelje i brižno je njegovao prijateljstva razmjenjivanjem pisama i posjeta. Na tim je putovanjima koja su ga često vodila u velike kulturne centre vodio razgovore s velikim umjetnicima koji su dragocjenost Fonoteke Hrvatskoga radija. Nažalost, nisam ga uspjela nagovoriti da ih priredi za tisak.

Branko je imao još jednu osobinu koja je karakteristika velikih: bio je skroman. Nije se razmetao svojim znanjem i ako u nešto nije bio baš tisuću posto siguran, rekao bi: ne znam, nisam siguran, možda. A znao je više od svih nas zajedno. I svoje znanje nije čuvao za sebe nego ga je izdašno, nemametljivo i plemenito dijelio. Volio je pomagati, posebno svojim mlađim suradnicima..

Bio je urednik mojih dviju knjiga *Hrvatski operni pjevači* i monografije o našem velikom, njemu i meni – a, usudila bih se reći, i svima koji su ga slušali – najvećem, Josipu Gostiću. Davao mi je savjete, koje sam uvijek prihvaćala.

Učila sam od njega cijeli život, najviše, možda ovih posljednjih godina. Nedostajat će mi naši nedjeljni poslijepodnevni razgovori koji bi trajali više od sata, pa i dva. Slušao je radio, osobito prijenose u sklopu Europske radijske unije i iz Metropolitana pa smo o njima razgovarali i raspravljali. Slušao je i druge emisije, ne bi mu nikada promakla neka netočnost, krivo izgovorena riječ ili prosudba bez pokrića. Nismo se uvijek slagali ali nije nikada nametao svoje mišljenje.

Pripadao je onoj generaciji poštenih i čestitih, vrhunski obrazovanih ljudi koji bogatstvo nisu tražili u materijalnom nego u duhovnom. Takvih više nema a dvojim da će ih i u budućnosti biti. Ma što tko mislio ili se ne slagao s tim, upravo su oni stvarali našu opstojnost. Branko, hvala Ti!

Dr. Eva Sedak: Postojani šef iz pozadine

Najbolja stvar koja se tada, na samom početku šezdesetih godina prošlog stoljeća, mogla dogoditi suviše mladoj, suviše nadobudnoj i nedovoljno samokritičnoj osobi uvučenoj u žrvanj velikog (državnog) medijskog sustava, bila je da joj prvi i neposredni šef bude Branko Polić. Čovjek kojega nije resila niti jedna izvanska „šefovska“ vrlina a koji je ipak „šefova“ gotovo neprimjetno, iz pozadine i postojano. Za mladu osobu suviše nadobudnu i nedovoljno samokritičnu te je prije svega značilo odsutnost autoriteta protiv kojega bi se rado pobunila, a prisutnost itekako dobrodošle zaštite i vodstva što ih je jedva primjećivala.

Nakon nešto više od godinu dana rada u Kulturnoj redakciji Radio Zagreba, prijelaz u Redakciju ozbiljne muzike, a vrlo brzo potom u muzički dio novoosnovanog Trećeg programa za mene je značilo poželjno približavanje struci i početak bliske suradnje s Brankom. Naši su glazbeni prioriteti u tom času bili prilično različiti. Bila sam u to vrijeme prvenstveno zaokupljena pojavama što ih je u našu sredinu svom snagom (pa i više od toga) unio Mužički biennale Zagreb. Branko ih je promatrao sa strane, oboružan svojim poznatim dobroćudnim smješkom i usputnim pitanjem „kaj veliš na to?“. Vidjevši da se, vjerojatno, ne bi složio s mojim odgovorom, nije dalje inzistirao. Vrlo me je mudro pustio da radim kako mi se činilo da treba, ali nije mogao odoljeti a da iz svoje nepresušne riznice podataka o svemu i svačemu, tu i tamo ne ubaci ovu ili onu pojedinost o ovom ili onom sudioniku tih zahuktalih događaja i to ni pošto samo „sa domaćeg tla“. Bile su to vrlo korisne pojedinosti koje su vremenom pridonijele da i razina moje „zahuktalosti“ za potrebe medija u kojemu smo radili poprimi prihvatljiviji oblik. U dalnjim desetljećima naše suradnje sve sam više naučila cijeniti Brankovu nepresušnu riznicu specifičnih znanja i njegovo tiho podupiranje zanimanja za prave teme. Prioriteti su nam se približili: zapostavljena po-glavlja (nacionalne) glazbene povijesti, zanemarena baština, zaboravljeni ljudi, zametnuta dokumentacija, zameteni predjeli prošlosti bez kojih krajolik naše glazbene kulture i njenih građanskih vrijednosti nije mogao biti potpun. U tim je stvarima Branko bio majstor; čuvan kolektivne memorije u najboljem smislu te riječi. Potaknuo me je na traganje za Aronom Markom Rothmüllerom i Robertom Herzlom, ali i na to da se dublje zagledam u neke poznate sudbine, prije svega Bersinu, o kojoj je i sâm, serijom svjeđačanstava njegovih učenika objavljenih u povodu 100-te obljetnice skladateljeva rođenja, ostavio bogatu i vrijednu dokumentaciju.

Uz Branka kolegu bio je Branko prijatelj. Energičan i pouzdan u velikim stvarima, kada se, primjerice, svesrdno zala-gao za profesionalni i institucionalni status tada još mladog muzikologa Franca Bilića. Brižan i srdačan u malima: bilo da se radilo o raskošnom pregrtu bijelih i ružičastih bo-

Branko Polić, dr. Teodor Grüner i dr. August Kovačec na tribini KD Miroslav Šalom Freiberger

žura – za njega i mene su to bile *Pfingstrosen* – iz njegova prelijepog vrta s kojima bi početkom ljeta znao osvanuti na vratima redakcije, ili o nekoliko ubrusa iz najfinijeg damašta i s diskretnim monogramom „E.S.“ koje je nakon majčine smrti pronašao u jednoj od ladica jedne od njezinih komoda: „Evo, to sam ti donio, ne znam tko je ta E.S., ali tebi bu možda dobro došlo ...“

Jesu, Branko, dobro su mi došli i čuvam ih kao i sve ostale drage uspomene na Tebe.

Prof. dr. August Kovačec: Tolerancija za Branka Polića nije bila nejasna riječ

Mnogo godina prije nego što sam imao čast osobno upoznati gospodina Branka Polića, dobro mi je bilo poznato njegovo ime kao novinara i radijskoga glazbenoga urednika koji se isticao svojom izvanredno širokom kulturom, posebice glazbenom i književnom, te istančanim glazbenim ukusom. I za one koji ga nisu poznavali uživo, Branko Polić bio je jedna od poznatijih osoba javnoga i kulturnoga života. Moje zanimanje za židovska pitanja, posebice za jezike kojima su se tijekom povijesti služili Židovi, te bavljenje španjolskim jezikom Sefarda u Dubrovniku i u Sarajevu, već su me sedamdesetih godina prošlog stoljeća uputila na Židovsku općinu u Palmotićevoj čiji su mi tadašnji voditelji pomogli pri uspostavljanju kontakata s posljednjim aktivnim govornicima židovskošpanjolskoga u Sarajevu; neki od tih govornika poslije će mi dati dragocjene informacije o španjolskom jeziku sarajevskih Sefarda.

Kada se potkraj 1980-ih i osobito početkom 1990-ih Židovska općina počela „otvarati“ ne samo prema svima koji su podrijetlom imali veze sa židovstvom nego i prema nežidovima koji su se zanimali za židovstvo i židovske teme, moći su posjeti Općini u Palmotićevoj postali sve češći. U osmišljavanju novoga usmjerenja u djelatnosti Židovske općine, u čemu su se osobito isticali gg. S. Goldstein, M. Mirković, A. Pal, B. Polić, gđa V. Kovač i dr., najprije se javila zamsao o osnutku Društva židovsko-hrvatskoga prijateljstva, a nakon širokih rasprava na različitim razinama (budući da do tada u Hrvatskoj nije bilo sličnoga društva) osnovano je židovsko Kulturno društvo *Miroslav Šalom Freiberger*, ali s otvorenim pristupom za širok krug zainteresiranih. Narančno, kako je riječ bila o posve novoj organizaciji, ni pretodnih iskustava nije bilo pa je djelatnost društva trebalo osmišljavati od početka i u svim segmentima.

U osnutak društva nije se srljalo, pomno su se vagala različita rješenja, a u razgovorima se svojim dubokim poznavanjem židovske tradicije u Zagrebu i u Hrvatskoj, svojim raznovrsnim znanjima i širokom kulturom, i to ne samo glazbenom i književnom, ubrzo kao autoritet nametnuto gospodin Branko Polić. Osnutak židovskoga kulturnoga društva bio mu je pri srcu pa je gotovo o svakoj pojedinosti njegova zamišljenog djelovanja pomno raspravljao sa značima židovske tematike poput slikara Alfreda Pala, književnika Mirka Mirkovića, novinarke Vlaste Kovač i drugih. Razgovaralo se kako u prostorima Židovske općine u Palmotićevoj tako i na različitim mjestima u gradu. Branko Polić inzistirao je na tome da židovsko kulturno društvo, upravo zato što su Židovi dali golem prinos gospodarstvu, znanosti i kulturi Zagreba i Hrvatske, mora biti otvoreno

ne samo Židovima nego i svima koji se zanimaju za bilo koje područje židovske tematike. Iako sam se bavio samo jednom sastavnicom židovske problematike (židovskošpanjolski jezik Sefarda u Dubrovniku i Sarajevu), zbog moje ranije suradnje sa Židovskom općinom (zapravo zbog pomoći koju mi je zagrebačka Općina pružila) i ja sam vrlo rano bio uključen u te razgovore pa sam od samoga početka imao čast biti članom Društva i sudjelovati u njegovu radu. Zbog velike uloge u osmišljavanju organizacije i rada Društva Branko Polić godinama je Kulturno društvo *Miroslav Šalom Freiberger* vodio kao njegov predsjednik.

Branko Polić izvrsno je, i to „iz prve ruke“, poznavao život i djelatnost židovske zajednice u Zagrebu u međuratnom razdoblju, bio je svjestan njezina intelektualnog i građanskog potencijala, pa je dobro poznavao i važnost židovskih glasila u prijeratnom Zagrebu. Gotovo sam siguran da je bila zamisao Branka Polića da se, u okviru Društva, pokrene izdavanje glasila, a po njemu je najbolji primjer židovskoga kulturnog lista u međuratnom Zagrebu bio *Omanut*. Pod vodstvom Branka Polića osmišljena je fizičom *Novoga Omanuta*, a budući da je praktički do kraja života bio njegov urednik, pod njegovim je vodstvom ta fizičom stalno u pojedinostima dograđivana,

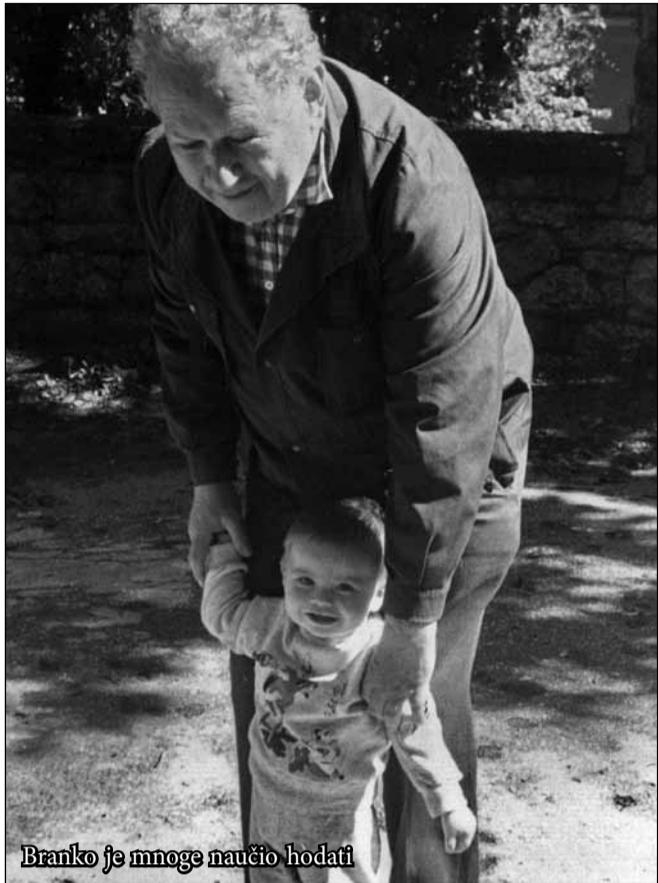
I kao predsjednik Društva, i kao urednik *Novoga Omanuta*, i kao sudionik u razgovorima Branko Polić bio je uvijek staložen i razborit i vodio se prije svega činjenicama i argumentima. Ne samo što je sam otvoreno iznosio ono što je mislio o pojedinim pitanjima, nego je i od suradnika očekivao da u razgovorima otvoreno iznose svoje stajališta. No u razgovorima je nerijetko isticao da se u raspravama možemo ne samo ne složiti nego i posvađati, ali kada se jednom o nečem dogovorimo – ako već hoćemo biti vjerni tradiciji židovskih zajednica – onda se dogovora moramo držati. A Branko Polić se doista dogovora uvijek držao. Ostat će nam u spomeni kao čovjek goleme kulture i širokih znanja, kao čovjek koji je o pitanjima imao svoje jasno mišljenje, ali je uvijek bio spreman pažljivo saslušati obrazložena mišljenja drugih. Tolerancija za Branka Polića nije bila riječ bez jasnog sadržaja.

Dr. Teodor Grüner: Razgovorom mi smo jedan drugom pomogli u starosti

Branka Polića sam upoznao prije nekih 60 godina kod čuvenog odvjetnika Roberta Farkaša – bilo je to negdje početkom 1950-tih - a koliko se sjećam, Brankovi roditelji bili su s Farkašovima prijatelji. U međuvremenu povremeno bismo se susretali ali se nismo posebno družili. No, kad je Branko Polić preuzeo *Novi Omanut* javio mi se i pitao da li bih želio surađivati u tom časopisu. Bio sam tada već u mirovini i bavio sam se judaistikom, posebno poviješću židovstva, a počeo sam i pisati, pa sam poziv rado prihvatio. Postepeno smo se zbližili i sprijateljili. Bilo je to ponajprije intelektualno prijateljstvo. Godinama smo se sastajali jedanput tjedno u nekom od lokala na Britanskom trgu koji je i meni i njemu relativno blizu kuće i obično bi razgovarali o knjigama. Branko je mnogo čitao i kad bi pročitao neku knjigu često me je znao zamoliti da je i ja pročitam i napišem o njoj prikaz, što sam rado činio, pa sam tako nekih desetak, petnaestak knjiga i prikazao za *Novi Omanut*. Razgovarali smo i o raznim židovskim temama, o filozofiji,

Branko Polić 1000 glazbenih anegdota

Branko je mnoge naučio hodati

pa i o antisemitizmu. Složili smo se u jednom, u tome nai- me da su antisemiti uvijek spočitavali židovskim trgovcima da iskorištavaju narod, pa zato navodno taj narod loše živi, dok danas nema Židova, a narod i opet loše živi. Branko je na to primjetio da bi država danas puno bolje gospodarski stajala da u njoj ima više Židova.

Branko je bio vrlo obrazovan čovjek koji je govorio nekoliko jezika, no nikad se nije time hvalio, niti se pravio važan. Bio je vrlo skroman i slično kao i ja povučen, nije želio nikome smetati. Zanimljivo je da je unatoč tome što je zapravo bio profesor engleskog i francuskog na kraju kao životnu profesiju izabrao glazbu. Volio je pomagati i poduirati mlade ljude, posebno one koji su se bavili glazbom, i mnogim je mladim glazbenicima pružio priliku i kao predsjednik kulturnog društva *MŠ Freiberger* da nastupe u Židovskoj općini.

Dvedesetak godina, dok mi je supruga bila živa, pa i kasnije svake Nove godine 1. siječnja poslije podne dolazio bi k nama kući gdje bi se okupilo društvo u ugodnu razgovoru. Posljednjih godina, a pogotovo otkako više nije izlazio, razgovarali smo samo telefonski, obavezno barem jedanput tjedno, ili bih ja nazvao njega ili on mene. Zanimljivo je da smo cijeli život, svih ovih godina ostali na Vi, vjerojatno mojom krivnjom jer sam ja kao stariji možda trebao prvi ponuditi prisniji način. Branko to, onako skroman i obazriv, kakav je bio, nikad ne bi prvi učinio. Također, nikad nismo razgovarali o privatnim temama, pa čak niti o partizanskim godinama. Ja sam se upravo čudio kad je odlučio napisati svoje memoarske knjige u kojima je mnogo rekao i o sebi, ali i ostavio sjajnu dokumentaciju o onom vremenu. Ni mene ni njega nisu zanimale materijalne stvari, isključivo smo vodili intelektualne razgovore. Ovako razgovarajući mi smo jedan drugom pomogli u starosti. Bio mi je dragi prijatelj. Svi mi nosimo jednu tugu u sebi o kojoj javno ne pričamo ali ona je u nama. I Branko je bio tužan i tu je svoju tugu utapao u glazbi. Bio je vrlo inteligentan i talentiran čovjek, mogao je izabrati i neki drugi način života, mogao je postati sveučilišni profesor, napraviti sveučilišnu karijeru i nanizati titule, ali nije to htio. On je htio živjeti s glazbom.

Dr. Anna Maria Gruenfelder:

Pravi Grandseigneur staroga kova

Branko Polić je potonuće starog Sviljeta, čiji se odsjaj osjećao još do 1941. godine, kad se naprasno prekinula mirna sva-kodnevница i u Zagrebu, doživio i dočarao u svojim autobiografskim zapisima intenzivno i živopisno kao rijetko tko njegove generacije. Po kućnom odgoju, obrazovanju i osobnoj kulturi Branko Polić pripadao je starome Sviljetu, premda se prema njemu odnosio s profinjenom ironijom i distancom. Njegovi autobiografski zapisi predstavljaju protokole udaljavanja od tog Sviljeta i uvažavanja novih vrijednosti – ljudskih, moralnih, umjetničkih. Izbačen iz „uskladenog obiteljskog života“, spoznao je da će „svijet biti drukčiji, posve drukčiji“ (*Vjetrenjasta klepsidra*, str. 378), a da tada nije mogao zamisliti kakav će biti. Nametnute mu (ne)prilike „oblikovalo“ je, koliko je samo mogao, kreirao svoj životni put. Godine 1945. nastojao je nadoknaditi izgubljeno vrijeme i ponovno pove-

zivati prekinute „niti“. Branko Polić i njegova majka, kojoj su život uz direktora banke, društvene obaveze supruge direktora banke, majke i domaćice, sve te konvencije visokog predratnog građanstva postale „steznikom“ i preprekom za vlastite intelektualne ambicije, prepoznali su šanse koje su im se otvorile u oslobođilačkoj borbi, i zatim u obnovi zemlje i izgradnji socijalističke Jugoslavije - dokazivali su da nije nemoguće ostvariti poslovnicu: *Kad Ti život pruži limun, napravi od njega limunadu!* Još kao dječak, senzibilan, tančocutan, dokučio je razlog nemira svoje majke – a kao mlađić se ponosi njome jer je ona u novim prilikama ostvarivala svoj životni san: biti korisna društvu, biti svoja i biti u tome djelotvorna. Njezin sin će u tome prepoznati paradigmatski put emancipacije.

I Branko Polić se sa svim svojim iskustvima u partizanima, odlučio za socijalizam, prepoznavši u paroli „Bratstvo i jedinstvo“ idealizam i domoljublje. Neke oblike i „regionalne“, ruralne izraze toga domoljublja doživljavaju je kao neobične i njemu strane, ali se potudio prepozнатi ih kao osebujne vrijednosti, a da nije odstupao od svojih visokih kriterija za umjetničko i književno stvaralaštvo. Prema umjetnicima, pak, držao se načela „osuditi grijeh, a ne grešnika“: U tom smislu on je znao cijeniti njihovo stvaralaštvo, a ujedno se ogradičavati od njihovih političkih promašaja i oportunističkog držanja ponekih od njih. Nije bio zadrti „ideološki čistač“, nego je razlučivao osobu od njezina djela – jedino što nije imao razumijevanja za one prijašnje kolege, susjede, poznanike koji su tragediju Židova dosolili vlastitom zlobom.

Njegovi poznanici, prijatelji i bivši suradnici zahvalili su Branku Poliću na njegovoj visokoj kulturi i obrazovanosti. O tome svjedoče njegove knjige. Upoznавши ga osobno, spoznala sam da ova odličja proizlaze iz moralne uspravnosti i nepokolebljivosti: U sjećanju će mi ostati Branko Polić, pravi Grandseigneur staroga kova.

Dr. Suzana Glavaš:

Branko Polić u mom profesionalnom životu

Ima ljudi koji odu i ostave nam gorčinu krivnje što smo mislili da ima vremena otici im u posjetu „drugi put“, kad budemo bili malo manje „zauzeti“. Upravo to sam osjetila kad sam doznala vijest da je Branko prešao u dimenziju fizičkog nepovrata. Utješila sam se jedino sjećanjima da sam ga ipak, u njegovim starijim danima, relativno dosta posjećivala, u njegovoj divnoj kući na Krležinom Gvozdzu, kad god sam bila u prolazu u Zagrebu. Znala sam do njega otici i sa svojim sinom Davidom, koji ga je također jako volio. Ponekad bismo razgovarali na talijanskom, za kojeg je Branko, skroman i perfekcionist kakav je bio, smatrao da ga ne govoriti dovoljno dobro, što naravno nije bila istina. Bilo je zapanjujuće njegovo sintaktičko izražavanje i leksičko bogatstvo.

Zadnjih Brankovih godina zbljžila nas je još više činjenica što je kćerka njegove sestrične iz Coma, Michela Foà, psiholog, živjela sa kćerkicom Margheritom u Napulju, a upoznala sam je u napuljskoj Židovskoj općini. Michelina majka preziva se Frisch, ako se dobro sjećam, i čak je u nekom srodstvu sa Silvanom Morpurgo iz Rima, kćerkom Luciana Morpurga i supruge mu Nelly Frisch, rođene u Beču.

Moja suradnja s Brankom seže u sad već daleku prošlost, kad sam još bila mlada i aktivna članica zagrebačke Židovske općine. Pisala sam tada za Novi Omanut članke na talijaničke književne i šire kulturne teme, a i bila aktivnim članom društva *Miroslav Šalom Freiberger*, kada je on bio njegovim predsjednikom. Ta je suradnja sve više jačala, a time i naše uzajamno poštivanje, i prijateljstvo. Poželio je, kad sam napustila u Zagreb i definitivo prešla živjeti u Napulj, da budem član uredništva kao redoviti dopisnik iz Italije, odgovorna za talijaničke teme. Nastojala sam tu svoju „ulogu“ opravdati djelema, a ne samo „mrtvim slovom na papiru“.

Kao član uredništva Brankovog „Novog Omanuta“ spojila sam ga s Jozefom Kodetom, mlađim češkim kroatistom, kojeg sam upoznala prije desetak godina na jednom slavističkom međunarodnom skupu u Opatiji. Bila sam zadivljena Kodetovim poznavanjem našega jezika, a on je za mene već bio znao, preko jedne moje pjesme (Juditu), koju je Branko svojedobno bio objavio u jednom „pjesničkom broju“. Jozef je tada bio svježe diplomirao u Pragu

na židovskim temama u hrvatskoj književnosti, i bio je u Opatiji sa svojom tadašnjom zaručnicom Barborom (sada su vjenčani). Jozef je redovito čitao Brankov *Novi Omanut* u Židovskoj općini u Pragu (on osobno nije Židov), i imao je veliku želju upoznati Branka. Bilo mi je stoga prirodno pozvati ga u Zagreb i odvesti ga k Branku na razgovor. Tako se rodilo njihovo divno prijateljstvo i veliko obostrano uvažavanje. Branko mi je na tome bio vrlo zahvalan, te mi je jednom prigodom raznježeno rekao: „Hvala Vam, Suzana, Jozef je izvrsna akvizicija! Ponudit ću mu da bude u uredništvu, kao dopisni član iz Jihlave.“ Znam da su redovito razmjenjivali prepisku, mnogo više negoli sam ja nastavila druženje s Jozefom; život me je nosio i dosta sam zanemarila to poznanstvo. Tješi me, ipak, da su Branko i Jozef postali dobri suradnici i prijatelji, te da sam ja posređovala njihovoj suradnji. Slično je bilo sa kolegicom sa američkog Sveučilišta Cornell u New Yorku, Korom von Wittelsbach, koju sam upoznala na talijaničkom simpoziju u Erice-u, na Siciliji, gdje sam održala izlaganje o Lucianu Morpurgu, u sekcijsi o talijanskoj židovskoj književnosti, a koju je ona predvodila. Kora nije Židovka, ali se temeljito zanima i bavi talijanskim židovskom literaturom. Kad je jednom došla u Zagreb, odvela sam je k Branku. Njihovom čavrjanju na talijanskom nije bilo kraja, proveli smo predivno poslijepodne, a i Korin je tekst o tuniskom židovskom frankofonom piscu Albertu Memmiju objavljen 2011. u *Novom Omanutu* br. 107.

Svaku svoju novu knjigu, Branko mi je darovao s posvetom. Nagovarala sam ga, za svakog svoga posjeta, da napiše knjigu svojih aforizama. Odobravajući je saslušao to moje mišljenje, ali ne znam da li me je ozbiljno poslušao. Imao je tako inteligentne i originalne dosjetke da bih znala puknuti od smijeha. Kao onaj put kad smo se zatekli na unutrašnjim stepenicama u ŽOZ-u, gdje je bio tada svježe izvješen plakat za nastupajući Bejhad, s reprodukcijom djela jedne od naših uvaženih umjetnica, kad je Branko uskliknuo, osjećivši me iza svojih leđa: „Ovaj plakat je za plakat!“

Eto, sjećat ću ga se po mnogo čemu, pa i po tome, uz neizostavni smješak. Nadajući se da je svoje aforizme ipak uspio zapisati negdje na papiru, te da će nas njima iznenaditi u svojoj posthumnoj knjizi.

A osjećaj krivnje, koji imam prema njemu što ga nisam uspjela posjetiti za svog nedavnog kratkog boravka u Zagrebu (kad sam došla samo zbog promocije Schreinerove knjige), nastojim ublažiti uspomenom na zadnju proslavu njegova rođendana, na koju sam tako rado bila došla, s našom zajedničkom prijateljicom, i zatekla ga veselog i živahnog, u crvenom puloveru, sa puno ponuđenog jela na stolu, uz mnoge njegove prijatelje i prijateljice, uz šalu i lijepo druženje, koje su često prekidali telefonski pozivi, na koje je Branko srdačno i sretno odgovarao; te što sam u tom društvu nazočila intervjuu koji je „živim glasom“ tada dao Hrvatskom radiju. Ne sjećam se imena osobe, profesionalne fotografkinje, koja je Branku bila tada došla čestitati s jednom prijateljicom, novinarkom s HRT-a. Vidjela sam ih tada u živo prvi i posljednji put, no ne bi bilo loše doći do te fotografkinje i tih fotografija, zadnjeg predivnog svjeđočanstva, vjerujem, o Brankovoj sreći na proslavi njegova posljednjeg ovozemaljskog rođendana.

Vesna Domany Hardy:

Ostao je dječački mlad

Branka Polića sam upoznala u redakciji tek utedeljenog Trećeg programa u zgradi u Jurišićevoj krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća kamo sam kao vanjska suradnica dolazila ponekad na sastanke. Za razliku od ostalih govorljivih i glasnih suradnika redakcije, Branko bi radio za svojim stolom, uvijek diskretno tih, u pozadini. Pokretač programa Hrvoje Lisinski od samog početka kooptirao

Branko Polić i Eva Grlić na Bejhadu, Supetar na Braču

ga je kao muzičkog urednika svjestan mnogih Brankovih kvaliteta, njegove goleme glazbene i sveukupne erudicije, svojstava kojima je potom desetljećima doprinio obilježavanju i obogaćivanju 3. programa. Nakon prerane smrti Hrvoja Lisinskog moja je suradnja prestala, stoga mi se prilika da bolje upoznam, sprijateljim se i ponekad suradujem s Brankom pružila tek godinama kasnije. Po sljednjih dvadesetak godina ponekad bih ga posjećivala na njegovom čarobnom brijegu, na Gvozdu, gdje je u obiteljskoj vili proživio cijeli život, isključivši naravno ratne godine progona, logora i antifašističke borbe, a potom poslijeratnih studija.

Usprkos svim zdravstvenim nedaćama i sve slabijem vidu, razlozi koji bi mnogima poslužili kao opravdanje da se povuku, istinski intelektualno živ Branko, usprkos podmakloj dobi, ostao je po mnogo čemu dječački mlad i nevjerljivo rado o čemu svjedoče njegove četiri knjige memoara, donedavni intervjui na 3. programu, aktivnost oko Kulturnog društva M.Š. Freiberger, sve skupa zadivljujuće čak da se i ne spomene uređivanje *Novog Omanuta*, bez sumnje najvećeg doprinosu poznavanju židovske kulture u nas.

Kad bi sjedili uz čaj u njegovom secesijskom salonu, više nalik obiteljskom muzeju, Branko je rado i nimalo pretenciozno kazivao o obitelji čiji je bio posljednji izdanak. Zatražio je od mog supruga da mu istraži porijeklo obitelji što je i bio povod mnogim pričama o njima, ali i o drugim ljudima koje je poznavao ili surađivao i susretao u svojoj dugogodišnjoj karijeri muzikologa. Razgovori s Brankom bili su stimulativni i zanimljivi. O svom emotivnom životu nije nikad pričao. No, osim povijesti glazbe poznavao je dobro književnost i povijest, te je s njim bilo uvijek zanimljivo razgovarati. U zadnje vrijeme mi je iz daljine komuniciranje s Brankom bilo malo komplikiranije, uglavnom jer se nije sluzio novom i danas prevladavajucom tehnologijom. Uredio je Novi Omanut pisući na pisačoj masini i uz pomoć odanih suradnika. Na suradnike nije vršio pritisak vremenskog roka ostavljući na volju da li i kada predati neki tekst. A kad bi nedostajalo materijala za novi broj sam bi pronalazio zanimljivosti u međunarodnim publikacijama i prevodio s nekoliko jezika koje je dobro poznavao.

Saša Wagner: Lektoričin pozdrav

Tek što sam tužnu vijest saznala iz novina, sutradan, nazvala me Vlasta Kovač i zamolila da napišem nekoliko rečenica o Branku iz perspektive moje suradnje s njim, suradnje koja se protegnula na 21 godinu.

Kad smo počeli raditi zajedno, uobičajeno su tekstovi na lekturu stizali u strojopisu na papiru, potom su opet odlazili uredniku, koji je odobravao lektorske zahvate, rješavao moje upitnike. U međuvremenu tehnika posla uvelike se promijenila, no ne i za Branka. Do posljednjega dana od njega su dolazili tekstovi nastali u njegovoj osobnoj prevodilačkoj radionici na finom papiru zvanom pelir, a isticanje, kurziv, bilo je naznačeno crvenom bojom s trake pisaće mašine. Tekstovi drugih *Omanutovih* autora bili bi često na više puta presavijenim papirima, pristigli iz Beča, Novoga Sada, Skopja, Beograda.

Podizala sam ih na porti Židovske općine u Palmitićevu, a bili su najčešće u nekoj velikoj omotnici s Brankovim imenom i adresom, dakle, reklamno, recikliranoj. Iskoristili bismo je za nekoliko brojeva, veoma racionalno i ekološki osvješteno. Dakle, tehnički postupak mojeg urednika bio je možda staramodan, no zato su tekstovi uvijek bili svježi, pratio se svjetski tisak, uvijek se u obzir uzimala velika, kozmopolitska slika, Branko je bio daleko od svakoga kampanilizma ili malograđanstine.

I da, uvijek bi me nazvao da mi nazavi posao kako bih mogla isplanirati svoje vrijeme, često me pitao što mislim o tekstovima u cjelini ili o nekom pojedinačno. Više puta odgovorila sam mu da bih te tekstove rado čitala i neprofesionalno, i to je bila živa istina. Imao je osjećaj za izvrsnost, zanimljivost, aktualnost.

Za kraj, volio je razgovarati s mojom mamom, kojoj je njegov telefonski poziv uvijek bio veliko veselje. (Branko je naime zvao *kućne* brojeve, nije volio mobitel.) Pročitala je sve njegove autobiografske knjige, koje nam je darovao kad sam mu rekla da tematika staroga Zagreba zanima moju majku. S Brankovom smrću i za nju je opet otisao još jedan dio njezine prošlosti, još jedan od danas tako malobrojnih svremenika njezinih mladih dana.

Dr. Darko Fischer:

U ratno vrijeme slušali su ga na osječkom radio Baranji

Ne znam kada sam prvi puta video Branka Polića i kada sam se s njim, ako sam se uopće, formalno upoznao. Znam, međutim, kada i kako sam ga dobro upoznao. To je bilo kroz čitanje njegovih autobiografskih knjiga, *Vjetrenjasta klepsidra, Imao sam sreću i Pariz u srcu studenta*. Usput, priznajem, do tada nisam znao što je klepsidra tj. pješčani sat, niti sada znam zašto je Branko, sklon produhovljenom izboru riječi u svojim tekstovima, dao ovakav naslov svojoj prvoj knjizi. Svatko, tko je te knjige čitao, saznao je kakav je Branko bio u mladosti i kako je iz tog mladića, uvijek zanesenog kazalištem, glazbom i literaturom, postao osoba izuzetno dobrog poznavanja glazbe ali i ostalih umjetničkih grana. Pri tome mu je pomagala njegova izvrsna memorija, za koju je akademik Viktor Žmegač jednom rekao da je „monstruozna“. Stvarno, kada se čitaju Brankove autobiografske knjige, čitalac ne može shvatiti, kako je Branko kroz decenije sačuvao sjećanja na niz sitnica, čak ako ih nije samo pamtilo već i pravio bilješke.

U međuvremenu sam s Brankom Polićem pomalo surađivao i posjećivao ga u njegovoj kući na Krležinom Gvozdu broj 15. Najčešće sam ga zataco u polumraku radne sobe, uz stolnu svjetiljkiju, pisaču mašinu i hrpu članaka, časopisa i knjiga. Uredniku *Novog Omanuta*, prevodiocu mnogih članaka i piscu nekoliko knjiga takav ambijent pod stare dane je najbolje odgovarao.

Nešto intenzivniju suradnju s Brankom Polićem uspostavio sam sredinom 90-ih godina, kada se Branko spremno odazvao mom pozivu da dolazi u Osijek i uređuje niz glazbenih emisija na lokalnoj radio stanicici Radio Baranja. Bilo je to još vrijeme rata, vrijeme kada je dio Hrvatske, zajedno s Baranjom bio okupiran, a izbjegli Baranjeni su imali želju da svojim slušateljima daju i kulturne sadržaje, pa su tako željeli napraviti programe upoznavanja sa židovskom kulturnom baštinom. Branko je dolazio u Osijek sa izborom svojih ploča, reproducirao glazbu i govorio na radiju o skladateljima Židovima. Na žalost, ne sjećam se više točne o komu sve je bilo riječi,

Supetar na Braču, Ana Lebl, Malcolm Hardy, Darko Fischer i Branko Polić na Bejahu

sjećam se da je nekoliko emisija bilo posvećeno „Bečkom krugu“ glazbenika. Branko je s lakoćom stvarao te vrlo kvalitetne emisije. Svojom nesebičnom svestranošću pomagao je širenju saznanja o bogatom židovskom doprinosu svjetskoj kulturi i umjetnosti.

Bjanka i Drago Auslender: Bili smo stari prijatelji

Otišao je zauvijek naš bliski prijatelj Branko.

Iako je bio teško bolestan, nismo slutili da će naš zadnji susret biti 30. listopada 2014. u bolničkoj sobi staračkog doma „Lavoslav Schwarz“. Kad smo ulazili u njegovu sobu diskretno nam se nasmiješio, dok su sobu ispunjavali nježni zvuci glazbe. Vidno je omršavio, teško je disao i kašljuci je rekao: „Kako je lijepo vidjeti vas ovdje stari prijatelji.“

Da, stari smo prijatelji, i po godinama i po druženju. Branko je bio vrlo druželjubiv, ljubazan, iznimno obrazovan uz zapanjujuću memoriju. Naše poznanstvo datira od davne 1956. godine kada je povodom dočeka Nove godine pozvao poveće društvo u svoju kuću na Gvozdu, pa tako i nas. Od tada, pa sve do njegovog kraja ostali smo u neprekidnom kontaktu, bilo da smo se nalazili u našoj Općini, u našim domovima ili na poduzem telefonskom čavrjanju. Vezalo nas je mnogo toga zajedničkog u našim razmišljanjima.

Bolna je spoznaja da smo izgubili dragog prijatelja, ali iz njega ostala nam je bogata duhovna i pisana ostavština koja nas je zauvijek zbljžila.

Nada Yuill: Otpjevala sam mu par tak-tova...

Što je meni Branko značio? Uvijek je bilo nešto u vezi s glazbom. Naš posljednji susret, kad sam ga posjetila u bolničkom odjelu u Domu, započeo je već u hodniku: nije bilo potrebno da se raspitam u kojoj je sobi; bila je to ona iz koje je dopirala arija iz Gluckova *Orfeja i Euridike*. Treći program, dakako. Mislim da sam ga obradovala člankom iz *Vijenca* koji je tog dana izašao: bio je to intervju što ga je povodom Brankova devedesetog rođendana vodio s njim Miljenko Jelača, a tiskan je u broju 536.

Inače, ti Brankovi rođendani u travnju bili su posebni događaji. U početku sam pokušavala čestitati telefonom, ali to je bilo gotovo nemoguće, stalno zauzeto. Bilo je jednostavnije popeti se na Gvozd poslije podne: vrata su bila stalno otvorena, jer su čestitari dolazili satima. Često se isticala Brankova nevjerljatna memorija. Mene je fascinirala njegova muzička memorija, pa ћu ispričati jednu malu anegdotu. Davnih godina s velikim interesom gledala tijedni program BBC-a koji se zvao *Face the Music*. Nastupalo je četvero muzičara kojima bi se odsviralo nekoliko taktova neke kompozicije, a oni bi pogadali što je to bilo. Ne znam da li su glumili da ne znaju, pa uz razne duhovite upadice „krivo“ pogadali, tako da nama, gledateljima, daju priliku da se i mi uključimo u pogadanje, no bio je to uistinu prvakovan program. Mnogo godina kasnije najedamput mi je pala na pamet melodija koja je uvijek najavljuvala taj program, ali nikako da se sjetim od koga je. Kompjutor, duduše, nemam, ali tu ni on ne bi pomogao. „Otpjevaj mi par taktova“, rekao je Branko. I smješta mi dao odgovor: Vaughan Williams.

U Brankovu salunu se često muziciralo. Na slici: Branko, Miljenko i Dražen

Vojo Šiljak: Volio je viceve

Gospodina Branka Polića sam poznavao skoro pola stoljeća, od prvih dana kada sam došao raditi najprije kao vanjski suradnik u Radio Zagreb.

Susretali smo se na snimanjima emisija, u hodnicima, u redakcijama, pozdravljali, propitivali o tomu kako se živi i dr. Na *ti smo*, čini mi se, prešli odmah, premda je on od mene znatno stariji.

I mi mlađi, a i stariji novinari, glazbeni urednici tražili smo Polićeve savjete, koje je on nesebično davao, na jednostavan način ne praveći se važnim.

Već se tada govorilo: *Ako nešto ne znaš, ako nešto ne možeš pronaći u enciklopedijama, pitaj ili zovi Branka Polića.* I tako je bilo. On je znao o nekim osobama i ono što nije pisalo u Enciklopedijama.

Nikada nismo zajedno radili niti jednu emisiju. Nikada ga nisam video da se ljuti, da je nervozan.

Posjećivao sam ga u njegovoj kući na Gvozd. Radna, ali smirena atmosfera. Nije se uopće primjećivalo da je godinama u mirovini, čak što više objavio je nekoliko svojih knjiga, uređivao *Novi omanut*, surađivao s Trećim programom HR, itd.

Dvije njegove knjige čitam s vremena na vrijeme 1000 glazbenih anegdota, koja je tiskana 2012. i *Pregršt glazbenih anegdota*, koja je objavljena 2013. godine.

Darovao mi je svoje knjige (njihova vrijednost traži da budu literarno valorizirane).

U knjizi *Vjetrenjasta klepsidra* napisao je posvetu: *Dragom Voji i njegovim damama – ima eto i viceva. Prijateljski Branko.*

Ovo *ima eto i viceva* Branko je napisao zbog toga što sam ga zamolio da mi napiše pogovor za moju zbirku židovskih viceva *Naša je ljepša*.

Branko je to prihvatio, napisao. Hvala mu još jednom!

Pogovor završava ovako:

„Ruganje vlastitim slabostima najveća je odlika židovskoga humoru. Ruglu su podjednako izvrgnuti varalice i prevareni, kradljivci i poštenjakovići, vjernici i odmetnici, imućni i siromasi, ženskari i papučari, vjerne i nevjerne žene. I tako redom. Koliko je viceva posvećeno rabinima! Ima dakako i viceva preuzetih od drugih naroda, od drugih etničkih skupina, upravo kao što ima i izvornih viceva presađenih u druge sredine. Nije mu svrha da vrijeda. Naprotiv. Stvoren je da u najtežim životnim trenucima razblaži dušu.“

Prof.dr. Viktor Žmegač: Spajala nas je glazba

Branka sam upoznao 1958. Godine, nakon povratka iz Göttingena, gdje sam, uz ostalo, studirao i muzikologiju. To je bila prva spona između mene i Branka: glazba. U idućim godinama, na primjer prilikom snimanja pojedinih emisija na radiju, imali smo prilike nalaziti zajednička estetska istkustva, muzička i književna.

„Poznajete li Brahmsov Drugi klavirski koncert u izvedbi Vladimira Horowitz?“, upitao me on jednom. Bio je to tada, šezdesetih godina, gramofonski novitet. Slijedio je dug razgovor popraćen zvukovima s ploče. Pokazalo se da

je on bio izvanredan glazbeni erudit, čovjek koji je znao odgojetavati partiture i karakterizirati način sviranja instrumentalnih solista.

Međutim, u svom je pravom elementu bio kad se razgovor doticao vokalne glazbe, područja na kojem je on doista blistao – bez obzira da li je bila riječ o vokalnoj lirici, na primjer o Schubertovim i Schumannovim pjesmama na Heineove, Goetheove i Eichendorfove stihove, ili o velikim oblicima poput oratorija. Ipak, opera je bila Brankov naj-snažniji fascinosum. Smatram da je to prava riječ za onaj zanos što ga je obuzimao kad je čuo i video vrhunsku izvedbu. Od Branka su na tom tlu mogli mnogi učiti, i pjevači i dirigenti, a pogotovo kritičari.

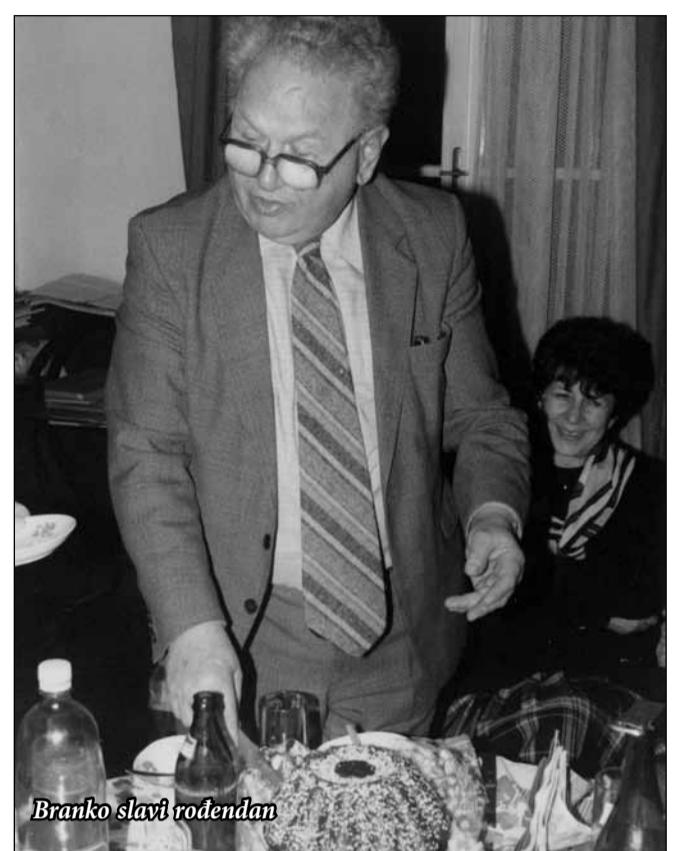
Premda se upravo divim zaslugama koje je stekao kao glavni urednik i istinski „spiritus rector“ *Novog Omanuta*, moja sjećanja na dragoga pokojnika prije svega su muzičke naravi. Efraim Kišon bi na mom mjestu sigurno – s punim pravom – dodao: pardon, a što je s humorom? Doista, i Brankov duhoviti lakonizam ostat će nezaboravan.

Dr. Ivan Mirnik: Dobrota duše i mudrost karaktera

U četvrtak, dana 24. IV. 2014. godine stanari Krležina Gvozda mora da su se čudom čudili, jer se pred jednom lijepom, bršljanom obrasalom starinskom vilom cijeli dan nešto odigravalo. Bilo da su stalno stizali pješaci, kako s istočne strane, tako i sa zapadne, a i parkiralište prema padini je gotovo uvijek bilo puno automobila, iz kojih su izlazile dame i gospoda svih uzrasta. Oduvijek sam smatrao da Gvozdu pridjev „Krležin“ baš i nije prikladan, budući da je dotični stanovao u vili zaboravljene obitelji Rein, a ne u svojoj, te da bi bilo bolje da se Gvozd zove po Branku Poliću - Polićev Gvozd. Ako ništa drugo, onda barem stoga što nekim čudom, usprkos svemu, a za razliku od velike većine stanara toga dijela Zagreba, Branko stanuje u kući svoga oca i svoje majke. No, da nastavimo s pričom. Ti brojni čestitari, koji su se redali od desete ure prije podne do desete ure navečer – a bilo ih je i dan prije i dan poslije – pristizali su nepozvani, «ni od koga izazvani», a da im za karijeru u poslu ili u životu takvo čestitanje nije moglo biti od neke konkretne koristi. Svi su oni dolazili s radošću, kako bi Branku Poliću čestitali još jedan, ovaj put puni, «okrugli» rođendan, zapravo veliki jubilej. Još ne stoti, ali se i tome nadamo. Kuća mu je, kao i svih prethodnih godina, bila otvorena za sve i svakoga. Navodno su se pojavili i neki njemu sasvim nepoznati ljudi. Stizali su i telegrami, pa pisane čestitke i prije i poslije toga dana, a da ne spominjemo neprestanu zvonjavu telefona, barem svakih pet minuta, a ti pozivi dolazili su, ako ne iz cijelog svijeta, onda barem iz popriličnog dijela Europe.

Ne sjećam se više kada i kako sam upoznao Branka Polića - jer je to moralno biti već prilično odavna - no njega, odnosno njegov glas i izvrsne radijske emisije poznavao sam već davno prije, jer nisam nikad bio prijatelj televizije već radija. Tako sam oduvijek, katkada sa svojom bakom, slušao njegove vrlo zanimljive i poučne, ali i zabavne emisije, intervjuje, prijenose itd...

Dakle, kad mi je tata kupio Philipsov magnetofon, mnoge od tih Brankovih emisija snimao sam na vrpcu i mogao ih iznova slušati kad god mi je to palo na pamet, tako dugo dok se magnetofon konačno, nakon mnogih godina, nije

Branko slavi rođendan

pokvario i završio u velikoj zbirci ing. Velimira Krakera u Sisku (uzgred budi rečeno, još jednoga od nebrojenih Brankovih prijatelja). Bilo kako bilo, u svakom slučaju Branka sam upoznao još u prošlom mileniju, ali i u prošlom stoljeću. Nažalost više nisam imao čast upoznati i njegovu majku, o kojoj su svi također pričali čuda, a ona je pak kao Karlovčanka iz obitelji Fröhlich bila ujedno i moja svojta. Tijekom svih ovih godina i desetljeća druženje s Brankom Polićem, ali i s njegovim rođacima u Zagrebu ili Izraelu te brojnim njegovim prijateljima proteklo je neometano, u najljepšoj harmoniji i prijateljstvu. Svaki razgovor s njim, bilo uživo ili preko telefona, uvijek je zanimljiv i poučan. Takvo nepresušno znanje i ogromnu memoriju danas čovjek rijetko susreće, a da o sveopćem obrazovanju, «bildungu», ni ne govorimo. Da mi je samo znati koliko telefonskih brojeva znade napamet!

A tek svi ti jezici, koje govori i kojima se služi! I na njima piše i s njih prevodi. Tko bi uopće na zagrebačkoj radiostanici bio u stanju razgovarati s vrhunskim umjetnicima, koji su dolazili u Zagreb i u druge hrvatske gradove, na njihovom jeziku, tečno i duhovito, kao što je to on godinama tako profesionalno činio i tako upoznao brojne muzičke velikane iz cijelog svijeta? Još je tu nešto što se ne može steći ni učenjem ni praksom, a to su dobrota duše i mudrost karaktera. Nisam još nikada od njega čuo ili doživio neku ružnu riječ ili pogled. Dapače. Nisam uostalom još ni čuo da bi itko o njemu rekao nešto nelijepo.

Njegova je zasluga što se, usprkos kroničnim problemima, komplikacijama i uzrujavanjima, već godinama tiska *Novi Omanut*, vrijedan i zanimljiv časopis Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiberger, koji je on pomogao i osnovati. A onda su se počele pojavljivati i njegove knjige u izdanju nakladničke kuće Durieux. Do sada šest svezaka. Prva četiri imaju memoarski karakter i čitaju se bez daha. Ljudi uopće vole čitati memoare. Sjetimo se kako je jedinstveni Branislav Nušić u svojim memoarima duhovito napisao da memoare obično pišu bivše dvorske dame i propali političari! A i Sonia Wild Bičanić, od Branka starija četiri godine i gotovo četiri mjeseca, kad je objelodanila svoje «Two lines of life» na engleskom i na hrvatskom, jednom prigodom ju je u tramvaju nagovorila neka gospođa i rekla: «Sad znam sve o vama». Na to joj je Sonia spremno odgovorila: «Osim svega onoga što nisam stavila u memoare». Možda je tako i u slučaju memoara Branka Polića.

I naslovi Brankovih memoara su jedinstveni, a najviše mi se sviđa knjiga naslovljena *Imao sam sreće*. I to je istina, jer je prebrodio sve strahote i grozote od 1941. godine nadalje i nije se dao slomiti. I u tim knjigama se ne nazire ni trun gorčine zbog preživljenih užasa i nestalih rođaka i prijatelja. Daljnja dva sveska sadrže dijelove njegovih radijskih emisija *Note i anegdote*, koje su redovito slušali čak i moji dubrovački rođaci i divno se zabavljali, kao i mi sada, kad te knjige prelistavamo i čitamo. Usprkos očalima sa staklima «fondi di bichieri», on marljivo tipka na pisačoj mašini, ali se znade služiti i kompjutorom, a nadamo se da će se u tome zanatu i usavršiti. Tako da možemo čitati nastavke njegovih zapamćenja i raznolikih zgoda i nezgoda brojnih skladatelja, svirača i pjevača, kao i opise susreta s velikim glazbenicima davne, nedavne prošlosti i sadašnjosti.

Ovaj tekst (ovdje ponešto skraćen) objavljen je uz 90-ti rođendan Branka Polića u Ha-kolu broj 134/2014.

Volio je biti u mladom društvu

Branko Polić – sam o sebi i svojima

Odrastanje

Tata i banka

Mislim da sam rano djetinjstvo proveo točno prema Grimmovej bajci *Stoliću, prostri se!* A uz Grimmove sam bajke takoreći odrastao. Roditelji bi mi svaku želu čitali s usana. Nisam ih vjerojatno trebao ni izgovoriti. Artur, moj tata, bio je ravnatelj Diskontne banke d.d. Posve lijep položaj za mладог čovjeka i supruga, koji je takoreći čitav dan teglio u svom uredu. Otata je bio predsjednik banke, a onkl Fric drugi direktor. Sve je dakle ostajalo u familiji. Dionice također. One su predstavljale osnovu imetka. Bila je to vrlo mala banka, u usporedbi s Prvom hrvatskom, Gradskom štedionicom, pa Kreditnom, katoličkom i Bosna-bankom, a pogotovo s Wiener Bankvereinom i drugim svjetskim bankama koje su u Zagrebu imale svoje podružnice. Tata je bio navikao uredno i ažurno voditi poslove... Kraljevina Jugoslavija...poznavala je različite bankovne afere, koje su štošta razotkrivale oko poslovanja i raznih makinacija i spekulacija. Koliko je meni poznato, Diskontna banka d.d. nikad nije bila na tapetu zbog bilo kakve afere...

Ne znam zbog čega sam ovu priču počeo bankom. U prvoj redu, bila je izvorom naših prihoda i temeljem spokojnog građanskog života.

Mama

Za razliku od mog tate, poslovnog čovjeka par excellence, mama je bila posve drukčija. Nije se ponašala kao druge žene bankovnih ravnatelja, koje vrijeme trate po kavama, za kartaškim stolovima ili u mondenim časkanjima. Mama je bila prvenstveno intelektualka. Zbog udaje nije završila Filozofski fakultet, studij francuskog jezika i psihologije. No, zato je znanje francuskog i dalje usavršavala, prenijevši ga i na svog sina koji je zarana zavolio ne samo taj jezik, nego i zemlju iz koje potjeće i što ga je napisljektu i usmjerilo na njegovu kasnijem životnom putu.

Kad odrasteš, kazat' će ti se samo

Dosta sam rano došao do saznanja da živimo u zemlji koju su nazvali *Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca*. I da smo Hrvati, ali po vjeri – Židovi. Dugo nisam shvaćao zbog čega je tako, zbog čega je Bog stvorio takav svijet, u kojem ljudi nisu jedan poput drugog, pa niti to, ako su se prvi ljudi zvali Adam i Eva, kako su se zatim odjednom stvorili ljudi različitih izgleda; te slike ljudi različitih rasa bile su mi posebna zagonetka, a osobito su me se dojmili smedji ljudi s probodenim nosnicama i crnkinje s golemim naušnicama... Ostalo mi je to podjednako tajnovito, kao i to zašto čovjek ima pupak, a isto tako čemu služe one dvije male kuglice ispod cjevčice za pi-pi, dok sam na plaži zapazio da neka djeca koja su se tamo igrala u pijesku, takvih privjesaka nemaju. Za mnoge upite imali su roditelji već spreman odgovor: *kad odrasteš, kazat' će ti se samo*.

Obitelj Frelić mama Danica, đed Aleksandar, ujak Miroslav (Fric) i baka Ernestina Foto Mosinger, Zagreb 1908.

Državna muška učiteljska škola, Zagreb 1931. prvi i drugi kombinirani razred s učiteljem Nikolom Pavićem. Branko prvi slijeva u prvom redu.

Čarobna frula

Vrlo su me rano roditelji vodili u kazalište. Prva opera koju sam imao prilike vidjeti bila je Mozartova Čarobna frula. Upozoriše me da je to zapravo bajka i da ništa od svega što će tamo vidjeti nije istina. Upitao sam se, ako nije istina, čemu me onda uopće vode u kazalište.

Molitva u školi

Na polazak u školu, zimi i ljeti, priviknuo sam se kao magarac na batine, štono se kaže. Ne sjećam se da je učitelj Pavić ikada mene udario. Vjerojatno je tome pridonijela ona nikolinjska torta i kuglof. No, jedina stvar koja me je ljutila bila je jutarnja molitva, za katolike, koji su stajali sklopjenih ruku dok smo mi Židovi, dakle inovjerci, za to vrijeme stajali također nepomično, ali skrštenih ruku. A takvih je osim Saše i mene, bilo u prvom razredu još trojica.

Cirilica

U trećem razredu, odmah spočetka, trebalo je učiti čitati i pisati cirilicu. Svi smo se lutili što moramo učiti još jedno pismo, umjesto da se oni u Beogradu, poput većeg dijela Europe, prebace na latinicu. Više me je zanimala glagoljica; meni je još danas žao što nisam za mlađih dana svladao to pismo, koje mi je izgledalo dekorativno. I pomalo tajnovito. Ali kad sam otati rekao da smo počeli učiti cirilicu, predložio mi je da ja u tome podučavam njega, budući da on to pismo u austrougarskim školama nije trebao učiti. Otata bi mi plaćao dva dinara po satu, a ja sam se svojski trudio da moj prvi učenik što bolje napreduje. Budući da su njegovo veličanstvo kralj Aleksandar i kraljica Marija bili pokrovitelji Doma milosrđa, morao je otata dotad uvijek odgonjavati njemu nepoznata slova, a ja sam bio jako ponosan na svoje učiteljevanje, a i na prvu stečenu zaradu.

Palež Reichstaga

Satovi engleskog kod tete Elze završavali bi ulaskom njezinog desetak godina starijeg supruga koji se uvijek smješkao i donosio kutiju s čokoladnim cigarama i cigaretama. To je ujedno označavalo kraj lekcije. Jednom zgodom je tata došao po mene i njih dvojica su nešto vrlo žustro raspravljači. Spominjao se neki Reichstag i neki palež, a ja se nisam usudio prekidati razgovor. No odjednom je suprug tete Elze izvukao neke pozive s lijepim slikama koje je pokazao tati i koje je, koliko sam shvatio, dobio iz Njemačke. Stao se uzbuditi, rekavši: *I tko neka bude u takvoj Njemačkoj turist? Židov Stern!* I oko toga je on koji se inače uvijek smješkao odjednom tako naglo promijenio svoju čud.

Dijete nije muzikalno

Jednom je čak otata i mene poveo na koncert u Hrvatski glazbeni zavod, jer je dobio karte za koncert jednog mlađića, čijeg je oca znao iz Prve hrvatske štedionice. Bio je

to mlad čovjek duboka glasa, ali me je ubrzo njegovo pjevanje do te mjere uspavalo, da smo već nakon prvog dijela napustili dvoranu. Da se to meni znalo događati i kasnije, navodno ima o tome i danas još dovoljan broj živilih svjedoka. Kada je otata mami nakon njezina povratka ispričao taj događaj, mama je samo rekla: Što ga vodiš mada znaš da dijete nije muzikalno!

Krštenje

Dan dva kasnije pozvaše me roditelji na jedan ozbiljni razgovor. Rekli su mi da su namjeravali, kada sam se rodio, da budem kršten... Lijepo i ljubazno me upitaše slažem li se s time. Ja sam bio jako iznenaden i odlučno rekao da neću, toptajući nogama, što mi inače nije bio običaj; rekao sam da će, ako su moji roditelji Židovi, i ja to biti – i ostati. Roditelji me zbog mog prkosa nisu kažnjavali, ali mi rekoše da će o tome još biti riječi... Tata mi je štovise spomenuo da je prvi moj korak prema kršćanstvu ionako već učinjen time što mi je kum ne-Židov dr.Gustav Bazala, u vrijeme mog rođenja pravni savjetnik Diskontne banke d.d., a da ga je tadašnji nadrabin dr.Hosea Jacobi začuđeno pogledao i rekao: pored tolikih Židova baš ste svome djetetu morali izabrati kršćanina? A ja sam od tog svog kuma doduše dobio srebrni jedači pribor s ugraviranim imenom, čak smo sačuvali tanjur koji je do te mjere pocrno, da se više ne razabiru ni slova. Ali kuma sam susreo možda tek jednom ili dvaput i to na ulici...Ja sam i dalje govorio da želim biti iste vjere kao i moji roditelji, premda sam već u razredu imao prilike od nekih mojih suučenika čuti da su svi Židovi – Ćifuti. Ali neki su među njima govorili da su *Svi Židovi – Ćifuti, samo Polić ne*. Ne znam zbog čega sam doživljavao takvo izuzeće i je li uzrok tome bio nečiji kućni odgoj ili već reakcije na hitlerovsku deračinu. A ja sam htio ostati karakter i nisam se naprosto htio dati obrlatiti. Naposljetku je mama došla na zamisao da će zamoliti vjeroučitelja da poslušam poneki sat vjeroučitelja, koji se održavao za treći i četvrti razred zajedno. Meni je bilo dosta ganutljivo slušati što zbori o Isusu na križu, tu su me dakle čekali! A kad mi je mama naposljetku rekla da nakon krštenja neću više morati kod vjeroučitelja Margele čitati hebrejska slova bez samoglasnika i bez prijevoda, konačno sam pristao volji svojih roditelja.

Nirnberški zakoni

Sjećam se da smo svi bili zgranuti kad su proglašeni Nirnberški zakoni. Ukrzo se i u razredu počeo osjećati animozitet prema Židovima. To protužidovsko raspoloženje bilo je poput neke zaraze, koja se brzo širila. Možda su, posve nehotice, momci iz vježbaonice u razredu širili vijest o mojoj židovskoj pripadnosti, jer su oni svi znali za moj prijelaz na katoličanstvo. Nisu to bili neki izravni napadi, ali sam kod pojedinaca osjetio drukčiji dah, ili bolje reći – zadah.

Izvori znanja

Možda je i sviranje harmonike pridonijelo mome sve većem zanimanju za glazbu. No tome je pridonio i radio! Tata je nabavio prijemnik austrijske tvrtke Ingelen s ekranom u obliku zemljovida Europe na kojem bi uključena stanica svjetila pomoću sitne žaruljice. Taj je prijemnik u mnogočemu pripomogao mojem temeljitim poznavanju zemljopisnih pojmova. Ujedno su se roditelji pretplatili na raskošno izdanje *Propyläen Weltgeschichte* u desetak tomova, možda čak i više. I iz tih knjiga, čak i od samih ilustracija, dalo se mnogo toga saznati što nije bilo uključeno u školsko gradivo. Došao sam već tada do spoznaje da postoji toliko obilje vrijednogštiva koje bezuvjetno treba pročitati, ali kada? Tada još uopće nisam pomisljao da će dosta vremena ostati na raspolaganju, ako uopće doživim mirovinski status. Čista iluzija. Svaki ljudski život, nažalost, završava s tužnom bilancem tolikih nepročitanih knjiga.

Profesora šakom u oštit

Profesor Doroghi nam je i dalje ostao iz latinskog. Za neke je bio strah i trepet, no otkako nam je odao tajnu da skuplja sličice iz Nestlé čokoladica za svoju unučicu, bio je zahvalan darovateljima, među koje je i mene mogao ubrajati... Pomalo je profesor Doroghi bio i sadistički nastrojen. Znao bi, prolazeći među klupama, iz čista mira ponekog od nas povući za uho ili ga dobrano lupiti po glavi, što je on nazivao: *Dobiti kvrc*. Pritom se najradije izvljavao nad đacima manjeg rasta i onima koji imaju neku prirođenu tjelesnu manu. Mene je tako iznenadio samo jednom. Ja sam ga, imajući dobre reflekse, mahinalno udario – ravno u oštit! Počeo je dahtati. Prestrašio sam se, ali sam dosta mirno odgovorio: *Oprostite! Bilo je u samoobrani*.

Korošec

Ne znam zbog čega sam gajio posebnu antipatiju prema novoj vladi u Beogradu, navlastito prema njezinu predsjedniku Miljanu Stojadinoviću. Za Antona Korošeca znam i zašto mi je bio mrzak. Željko mi je naime pričao kako ga je otata jednom poveo iz Bohinja, da krenu pješice do obližnjeg slapa Savice. Na nekom je raskršću sjedio neki čovjek s naočarima i naramenicama, koji se onamo sklonio u hlad. Upitali su ga koji je put do slapa, a on ih je uputio u krivom pravcu. Već su dobrano poodmakli, kad su otkrili prijevaru. Vratiše se istim putem i zatekoše još istog tog neukusnog šaljivčiću. Spočinuše mu da ih je poslao u krivom smjeru, a taj se samo zlurado nasmijao. Nešto su se porječkali oko riječi *kaj*, a otata koji je uvijek smirivao napete situacije, rekao je da je to zajednička riječ Slovenaca i Hrvata, pa da se oni stoga lakše sporazumijevaju. *Nije točno*, reče njihov sugovornik: *sporazumijevaju se Srbi sa Slovincima; Hrvati su uvijek na drugoj strani!* Nekoliko dana kasnije dođe do promjene jugoslavenske vlade. U liku novoga predsjednika prepoznaše lice s raskršća – dr. Antona Korošeca, ne samo čuvenog hrvatoždera, nego podjednako i izrazitog antisemita.

U plesnoj školi

Posebno sam rado plesao s Helicom Brunner, koja je bila izrazito simpatična i dražesna i mnogi su momci priželjkivali njezinu naklonost. Jednom kada su sestre Coronelli najavile da *dame biraju*, Helica je došla ravno po mene,

premda sam računao da će se na to odvazi Vlasta, s kojom sam ipak ponajčešće plesao. Čak se jedan od nabušitih momaka htio sa mnom potući zbog Heličina izbora. To mi je zapravo vrlo prijalo, a ja sam ga upozorio da će se onda umiješati i svi moji prijatelji pa da bi bilo šteta da bu moral na kraju pobirati svoje zube. Svakačko do okršaja nije došlo.

Ništa od Hamleta

Mama je budno pazila što gledam u kazalištu. Smio sam još i ranije odlaziti na pojedine đačke predstave, primjerice na Gundulićevu *Dubravku* ili na Molireova *Umišljenog bolesnika*. Ali ne i na *Hamleta*! Već je gotovo i popustila, ali onda je pala pogodba: ako je sunčano, idemo na šetnju oko Cmroka, ako pada kiša, onda hajd! Bilo je sunčano i prema tome, ništa od *Hamleta*.

Drugi put sam bio dovitljiviji. Davao se *Kralj Lear*, a ja sam mami rekao da je na programu *Umišljeni bolesnik*.

U bečkoj operi

Još sam nešto doživio u Beču, što je zaista vrijedno spomena. Roditelji su me prvi put poveli u Državnu operu, zgradu o kojoj se u obitelji pričalo kao o najvećem glazbenom svetištu.

Bicikl

Sigurno je i mojoj samosvijesti odgovaralo da sam stekao i vještinsku vožnju biciklom, tako da sam čak jedne nedjelje s Kurtom i Sašom krenuo na biciklistički izlet sve do Podsuseda. Trudio sam se iz petnih žila da za njima, mnogo vještijim vozačima, ne zaostanem, ali znam da sam se te nedjelje vratio uznojen i posve iznemogao. Mislim da je to ujedno bio moj prvi i jedini veći biciklistički podvig.

Božić

Opet smo za Badnjak bili svi zajedno. Po našem starom obiteljskom običaju. Najprije se svi okupismo u Gajevoj 10, a onda je večera za Badnjak bila kod nas, a božićni ručak kod Frelićevih, kako koje godine. Obično bi za Badnjak bio aran, a za Božić odojak i sarma. Uz brižno okičeni bor.

Izbori

Stojadinovića smo ionako zvali *Sto jadi novih*. Kad sam to jednom izvialo u obiteljskom krugu, pohvalio se onkl Fric kako je taj za moje pojmove antipatični *prežderanac* bio u njih jednom nedavno u gostima. Meni to nije imponiralo. Dapače. Kada se govorilo o izborima upozorio sam tatu, ako ovaj put bude opet glasao za vladu, onda će opet izaći onake brošure s popisima glasača, vjernih vlasti, pa ako to zaista učini, naprosto će prekinuti školovanje i otići u zanat, pa makar u šegrtsku školu. No, tata se vratio te sudbonosne nedjelje (11.studenog 1938) s glasačkog mjeseta i samo mi mirno prišapnuo: „Glasao sam za Mačeka“. Moram priznati da mi je pao kamen sa srca.

Obitelj Polić prolazi promenadom, Crikvenica, 1934.

Hotel Erika

Zapravo mi nije poznat razlog zbog kojega smo umjesto na Planicu, u uobičajeno godišnje doba ovaj put pošli na skijanje u Kranjsku Goru, u novosagrađeni, a prema tome prostraniji, pa i ponešto udobniji hotel *Erika*. Možda i stoga što su vlasnici bila tri brata Maceljski...Gosti su bili uglavnom *naše gore listovi*: u prvom redu Mara s roditeljima, pa Glaser-Glavanovi, naš uvijek podjednako dragi susjed Vlado, skijaš-početnik, Vidanović s Ivom od mene tri godine mladić, njegov vršnjak i kasnije nerazdruživi ratni drug Milan Zviježdić, sin tatinog negdašnjeg rano preminulog prijatelja Đure, s kojim zajedno provedoše zarobljeništvo, Steinerovi s kćerkama Zdenkom i Mirom, naši bivši susjadi Benedikovi i Schmidkovi, naočita i stasita Cvijeta Svečenski, simpatični Kurt Neumann i njegova sestra Renée, ma tko bi sve nabrojio. Jedini su izvan domačaja *Nirnberških zakona* bili Božićevi s nečakinjom Trudom. Iako to nije više bio skijaški dom nego zaista pravi hotel, svi smo bili nekako vedri i opušteni, kao da smo svih mi daleki izdanci jedne razgranate obitelji...Jednom je jedna velika grupa iz *Erike* krenula i na mali izlet do Planice. Sa željezničke stанице Rateče postoji i jedina mala sačuvana fotografija s koje prepoznajem većinu polaznika.

Satovi klavira

S petnaest godina se ne počinje učiti klavir. To je prekasno. Tako su gundali i Fritz Lunzer i doktor Marko Breyer. No, ja sam unatoč toj ispravnoj primjedbi marljivo stao hodčastiti gospodi Piroški Radauš na Tuškanac 64, u tadašnju otatinu kuću. Trudio sam se da što brže napredujem, no posebno mi je muku pričinjavalo čitanje nota u basovskom ključu kao i pravilna upotreba pedala. I ona se za vrijeme mog sviranja nezainteresirano bavila kućanskim poslovima. U svakom slučaju nije bila onoliko mirna i sabrana kao moj izvrsni učitelj harmonike, koji je sada već bio mladi lječnik. Jednom me je čak lupila po prstima i dreknula falš, a ja sam tada lupio nju i rekao: *Nije bilo falš! Bolje slušajte!* Naime, kad je i bilo falš moje sviranje, prečesto bi preko toga prelazila.

Piroška je bila supruga kipara, kojega sam rijetko viđao. Nisam znao da je on autor poprsja tada već nekoliko godina pokojnog pjesnika Dragutina Domjanića, koje je stajalo na posebnom postolju iznad raskrižja Tuškanaca 64, u tadašnju otatinu kuću. Trudio sam se da što brže napredujem, no posebno mi je muku pričinjavalo čitanje nota u basovskom ključu kao i pravilna upotreba pedala. I ona se za vrijeme mog sviranja nezainteresirano bavila kućanskim poslovima. U svakom slučaju nije bila onoliko mirna i sabrana kao moj izvrsni učitelj harmonike, koji je sada već bio mladi lječnik. Jednom me je čak lupila po prstima i dreknula falš, a ja sam tada lupio nju i rekao: *Nije bilo falš! Bolje slušajte!* Naime, kad je i bilo falš moje sviranje, prečesto bi preko toga prelazila.

Nedjelja 6.travnja 1941.

Odjednom sirene. Zračna uzbuna. Nekoliko puta uzastopice, no brzo je i minula. Otvorismo radio. Nalazimo se u ratu. Bombardiran je Beograd. Bez najave rata. Štete su neprocjenjive. Bombardiran je i aerodrom u Rajlovcu nadomak Sarajevu. A mi? Gledamo se unevjereni. Treba slušati radio i pridržavati se uputstava: zamračivati prozore, sklanjati stvari s tavana u podrumske prostorije, u kojima valja pripremati sklonište. Imali smo dakle pune ruke posla. Zar se u nepunih petnaest godina toliko toga moglo nakupiti na tavanskom prostoru! Bijasmo roditelji i ja iscrpljeni od tog posla, jer se mnogo toga moralо iznositi napolje, ispod terase. Bili smo znojni, umorni i prljavi, nemajući vremena

ni da razmišljamo o tome da je to početak i kakva ćemo se Sizifova posla još ubuduće morati prihvati. A djevojke su imale izlaz i, prema tome, dobro su prošle. Sva ta zbivanja primali smo nekako pokorno, rezignirano; naš unutarnji revolt nije izbjao...

„Jedna jedina razmjerne povoljna vijest bila je ta da je obustavljena školska obuka. Da je takva vijest odjeknula u mirnodopskim prilikama – veselju nikad kraja. A što sada? Prvi put sam spoznao što je tjeskoba, a što – neizvjesnost. No zasigurno još ni izdaleka nisam shvaćao što nosi rat. Što mi je u tim trenucima preostalo? Dalje čitati trilogiju Romana Rollanda; Beethovena sam već pročitao. Preostaju mi Michelangelo i Tolstoj. Osim toga pala mi je na pamet moja zbirka maraka. Počeo sam ih odjeljivati iz svoga omašnoga Schaubeckova albuma. Mama se pomalo ljutila što nisam našao pametniju razonodu. Odjeljivao sam one vrednije, a počeo sam od Australije, pa dokle stignem. Ivica mi je sačuvao sve što sam bio k njemu prenio.

Na Gvozd je zakročila smrt

Još istog popodneva na Gvozd je zakročila Smrt. Gestapovci su došli po Adolfa Reina, vlasnika klasne lutrije i svlasnika ugledne banke Rein i drug. Prema pričanju njegove udovice Jelisave, koja ga je nadživjela tridesetak godina, gestapovci nahrapiše u njihov stan, u prizemlju zgrade Gvozd 23, s nalogom za uhićenje njena supruga. Odvratila im je da je ona kršćanka i da će ga ona štititi. Uto je odjeknuo hitac iz jedne od pokrajnjih soba. Adolf Rein bio je mrtav.

Narednog jutra naprsto nisam ustajao. Nisam želio ni doručkovati. Mama se zabrinula, a ja sam dobar dio prije podnevna ostao u postelji. Naprsto nisam želio znati što se oko mene zbiva. Kao da sam skupljaо hrabrost da se suočim s izvanjskim svjetom za koji sam znao da će odsad biti drukčiji...

Parsifal

Ručao sam vrlo malo, a nakon ručka ipak sam odlučio da još jednom odem vidjeti *Parsifala*... Nažalost predstava je održana bez središnjeg drugog čina koji bi vjerojatno, po nečijem mišljenju, oskrvnuo svečanost trenutka. Ovaj put je, umjesto Baranovića, Lovro Matačić preuzeo vođstvo izvedbe, koja je, premda krnja, ipak opajala onom blagotvornom smirenošću jednog zaista svečanog posvetnog prikaza. Premda sam se osjećao gotovo općinjen, u izrazitom proturječju prema novoj stvarnosti, bio sam ogorčen gledajući na povratku kući kako Ilicom marširaju kolone i

kolone nacističkog Wehrmacha, popraćene kliktajem svojih simpatizera. Posebno me, pak osupnuo pogled na Leonardu S., svoju dugogodišnju susjedu. *Lea, zar ti? Pobogu što to radiš!* Rekao sam joj, vidjevši kako pobednike dariva narančama iz neke papirnate vrećice (najlonu tada još nije bilo). A ona se samo slavodobitno i ponešto podrugljivo smijuljila.

Iseljenje na Uskrs

Svanuo je i Uskrs. Nije bilo darivanja, čokoladnih zečeva i obojenih pisanica. Bilo je društvo dosta šaroliko, Fritz Lünzer, svakako i Doris, Fritzova nova učenica iz Graza, koja je radije došla učiti pjevanje nego da se podvrgne obavezama *radne službe*. Ne sjećam se da je stari dr. Breyer također bio za trpezom. Vjerujatno su meni željeli ugoditi moji roditelji, pozavavši Ivicu, kao i našu susjedu Ljerku. Djevojke su imale izlaz. Mama je sve sama složila i posluživala žečeći stvoriti domaći ugodaj. No sve je djelovalo sumorno, jer nitko nije bio oran za razgovor. Kad smo Ivica i ja Ljerku otpatili kući, susreli smo dva visoka Nijemca u smedim odorima koji su se raspitivali znamo li za židovske kuće. Pravili smo se nemušti, ta nismo bili obavezni da ih razumijemo. Krenuli smo niz Gvozd i Nijemce smo izgubili iz vida. Na opće zaprepaštenje ugledali smo ih u kući. Pokazali su mami i tati nalog za naše iseljenje, jer je čitava kuća rekvirirana za Gestapo...

„Na svu sreću da su nam se susjadi pokazali kao neobično privrženi prijatelji. Njima smo prenijeli nekoliko najvrednijih slika, škrinju sa srebrnim priborom za jelo i kompletan Rosenthal garnitur jedaćeg pribora; sve su nam vratili nakon našeg povratka, do posljednjeg tanjurica i žlice...“

„Sva je sreća da je Ivica bio također pri ruci. On je najprije nazvao svoju majku i ukratko joj priopćio da će im ja odsada biti gost u kući. A zatim je nazvao ujaka koji će gostinjsku sobu ustupiti mojim roditeljima. Zar smo mogli očekivati ljepši izraz prijateljske privrženosti, koja nas dvojicu i danas dovoljno čvrsto povezuje...“

„Ivica i ja krenusmo iz kuće. Ponijeli smo, koliko smo mogli nositi. Malo rublja, nijedno odijelo, nekoliko školskih knjiga i aliume s fotografijama. Sve onako na brzinu. I klijitu s markama...“

Stadion

Školske obuke nije bilo, no odjednom smo morali svakog jutra na stadion, gdje su za nas bile obavezne, za sve pripadnike civilne, odnosno sada građanske zaštite, redovne predvboj-

ničke vježbe. Vodio ih je neki antipatični Ukrajinac koji nam je, svrstavajući nas u redove, stalno umjesto potiljka gorovo „potelek“. Tako ga napisljetu i prozasmo...“

„Nekoliko me puta mama upozorila kako joj nije draga da redovito odlazim na stadion i to još u onoj odori, ne noseći židovski znak, a tata je u zatvoru. Rekla je da bi nešto trebalo poduzeti. Ali što? Jednog nam dana rekoše da će idućeg dana umjesto vježbe biti svečana priredba i da ćemo prije toga dobiti iskaznice. I doista. Nad stepenicama bio je neki uski prolaz, a iskaznice su dijelili momci iz A razreda. Jedan od njih, Bočkaj, upitao me jesam li Židov. Ja sam na to rekao: kako ti kažeš! Pored njega stajao je Dado Gašparac koji je Bočkaju na to rekao: kao da Polića sad vidiš prvi put. I tako sam bez daljnje dobio iskaznicu i prebrodio tu zapreku. No nisu svi tako prošli. Hanzija, kojemu je Židov bio pokojni otac, a majka Slovenska, propustiše na jedvite jade. Čini se da su momci iz A razreda znali da je netko u B razredu čistokrvni Židov, ali nisu znali tko...“

Morali smo na to saslušati neke otrcane fraze nekakvog naličanog Zdenka Blažekovića koji baš nije pobrao neki gromoglasni pljesak. A zatim, kad je toboožnji svečani dio bio završen, rečeno je da sada svi Srbi i Židovi moraju prijeći na južnu stranu, već tamo u blizinu željezničke pruge, odakle će biti otpremljeni na radove. Netko je šapnuo da se ide na isušivanje Lonjskog polja. U prvom trenutku nitko se nije pomaknuo. Poziv je morao biti nekoliko puta ponovljen. Ljudi na estradi kiptjeli su od bijesa. Odjednom su se neke skupine stale primicati tom zbornom mjestu, kako smo to promatrati iz daljine. Vidjeli smo izdaleka da ih prilazi sve veći broj. S estrade zaredale su prijetnje: oni koji se pozivu ne odazovu bit će najstrože kažnjeni. Stajao sam, prividno mirno, a zapravo sam se našao na sto muka. Kad sam nekolicini svojih suučenika priopćio kako mislim da je došao trenutak da se od njih moram rastati, netko reče na to: *Ako ideš ti, idemo mi svi*. Ne sjećam se više tko je to prvi rekao, no u tom času opazimo da se na tom udaljenom zbornom mjestu stvara neka gužva. Umiješalo se, kako nam se činilo, i redarstvo. Kako smo se nalazili tik pored sjevernog izlaza sa stadiona, neki su dali znak da izademo. Pohrlismo svi napolje i nečujno se izgubisemo iz blizine stadiona. Hvatali smo prvi tramvaj, suviše izbuđeni da bismo u maksimirskoj šumi zaigrali poker. Uostalom, sve što smo proživjeli u to doba bilo je ponešto nalik pokeru.

(Citati ovdje objavljeni pod naslovom *Odrastanje* uzeti su iz knjige Branka Polića *Vjetrenjasta klepsidra*)

Sužanjstvo i partizani

Campo di Concentramento Porto Re

Upravo je nevjerojatno kako u životu ima dana, naoko poseve beznačajnih, ali koji ostavljaju traga u dalnjem toku života. Za mene je takav dan bio 31. listopad 1942. Poput tolikih ostalih, jesenji natmuren dan. No, Kraljevicom se već izjutra proširila novost.

Na trgu su stigli kamioni s već dugo očekivanom zimnicom. Stigoše odjednom i posve iznenada najrazličitiji prehrambeni artikli: grah, kupus, krumpiri. Rekosmo, valja se opskrbiti, nakon prošlogodišnjeg iskustva kada smo uslijed gotovo jednomjesečnog boravka *onkraj brave* propustili prigodnu nabavku zimnice. Pouzdano smo računali na to kako ćemo prezimeti u toj zaista prijateljskoj kući. I premda niotkud nisu stizale nikakve povoljne vijesti, nije nas napuštalas dobra nada da ćemo u ovoj malenoj luci spasa nesmetano i spokojno prezimeti... Potisnuli smo sjećanje na sam Uskrs 1941. kad su nas gestapovci izgnali iz našeg doma. Pokušali smo isključiti misli i slutnje o tome što nas sve još u ovom ratu – koji se otegnuo preko svih naših očekivanja – u bliskoj ili daljnjoj budućnosti očekuje. 31. listopada 1942. možda sam ipak još stigao pomisliti da je sutradan nedjelja, blagdan Svih svetih. Svladao me umor. I san. Iznenada, lupa na vratima, vika i uzbunga u kući. Karabinjeri. Došli su nas otpremiti u logor. Kakav logor? To ili nisu znali, ili nam ne htjedoše reći.

Vergilije

Malo-pomalo, nakon što nam podijeliše pribor za jelo, u obliku aluminijskih zdjela i metalnih žlica, nauživasm se nedjeljnog obroka – tople juhe u kojoj je plivalo malo tijesta – prisjetio sam se Vergilijeva stiha *Rari nantes in gurgite vasto (rijetki plivači u vrtlogu silnom)* iz *Eneide* koju nam je, još ne tako davno, pokušavao približiti naš dobrostivi profesor Markuš.

Čistač logorskog kruga

U međuvremenu su naši očevi počeli smisljati krupne stvari, organizaciju logorske svakodnevice i funkcionalnog ustroja

stva logorskog života. Moj je tata, koji je u Kraljevici dotad bio podosta suzdržan od svakog oblika društvenog života, odjednom živnuo. Bio je prepun raznolikih inicijativa. Stoga zapravo nije ni čudo što su ga izabrali za komandanta velike barake M3, a tome je sigurno pridonijelo i njegovo solidno znanje talijanskog jezika, uz ostale organizacione sposobnosti, pedantnost i disciplinu, koju je tražio od svih, bez razlike. A ja sam se svojski morao truditi da poslužim kao primjer, da se ne bi razglasilo kako njegov vlastiti sin uživa protekciju. Često sam s Brankom Weissom bio čistač logorskog kruga, pa smo se tako obojica navikli ustajati još prije nego što nam je Pavao Kauders zatrudio na uranak. To nam je ujedno omogućilo da nesmetano koristimo ne samo latrine prije opće navale, a zatim i *lavatoio* kao i tuševe jer se ponekad dešavalо i to, da kasnije za umivanje nije bilo dovoljno vode. Bio mi je to daleko miliji posao negoli metenje barake, a na svu sreću bilo je i među nama mladima dovoljno kandidata s oprečnim ukusom.

Gimnazija

U logoru su se... počela odvijati krupna zbivanja. Odlučeno je da će uz već postojeću osnovnu školu proraditi i gimnaziju, s profesorom dr. Otonom Gorskim kao ravnateljem; dok je đacima Treće realne bio poznat kao *latinski strah i trepet*, nama se prikazao kao fin, dobrostiv, taktičan i poput škrinje pun znanja, kao i golemog pedagoškog iskustva. Matematiku su predavali dr. Vladimir Vranić i mladi, dinamični i vrlo duhoviti profesor Aleksandar Švicer, talijanski jezik mlađa, šarmantna i metodična profesorica Lela Podvinec, a higijenu mladi liječnik iz naše barake M3, dr. Laszlo Kallay. Njegova su predavanja, premda je tada još bio daleko od svoje kasnije uvažene profesorske funkcije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, bila vrlo poučna i temeljito pripremljena... Dok su ostali gimnazijalni razredi bili u priličnoj mjeri popunjeni, nas je osmoškolaca bilo svega četvero: dvoje osjećkih realaca Ivo Büchokler i Lilli Hochberger i dvoje zagrebačkih klasičara, Nada Löwinger i ja... Mi klasičari bili smo u manjini i morali smo se priklo-

niti gradivu realne gimnazije, pa dok klasična gimnazija u osmom razredu nije obuhvaćala i matematiku, fiziku, kemiju i prirodopis, morali smo dopunjavati gradivo za sve te predmete. Pa nije čudo da sam odjednom spadao u najslabije đake...

Morali smo vrlo pozorno pratiti predavanja, jer nije bilo ni udžbenika za svakog pojedinog učenika, a osim toga, ne vjerujem da se bilo tko od nastavnika služio onodobnim endehaškim izdanjima. Ne sjećam se niti toga da bi nam bilo kakav školski pribor stajao na raspolaganju. I mislim da je to bio zaista rijedak, pa možda i jedinstven slučaj, da je u jednom koncentracijskom logoru pored četiri razreda osnovne škole djelovala čak i kompletna gimnazija.

Orkestar

Uoči blagdana održano je nekoliko glazbenih priredbi zavavnog karaktera. Nije mi poznato tko je zapravo bio inicijator. Tek kada sam prizdravio formiran je orkestar koji se sastojao od svega šest violinista i nas troje harmonikaša, a to je osim mene bila tada sedamnaestogodišnja Heda Piliš koja je raspolažala vrlo zvonkim i nosivim koloraturnim sopranom, i rutinirani gotovo već tridestogodišnjak Rudi Heran. Za voditelja orkestra pojavio se Franjo Nadaši, inače violinist, koji je svoj instrument prepustio svojoj tada tek petnaestogodišnjoj kćerkici Ljerki. Violinisti su bili redom amateri, ali njihova svirka nije zaostajala za profesionalcima. To se mirne duše moglo ustvrditi za Slavka Wolfa, svlasnika već spomenute bjelovarske tvornice keksa, kao i za neobično solidnog i nadasve preciznog Ernsta Glasnera iz Beča. Uz njih se isticao i Max Hochberger, od mene tek nekoliko mjeseci stariji, kojemu su proricali blistavu karijeru. No Max, koji je bio izgubio roditelje i brata blizanca, stradalog na Jadovnu, bolovao je već tada od šećerne bolesti. Nakon kapitulacije Italije prebačen je u Bari, ali je odande netragom nestao...

Takozvane druge violine bili su mladi odvjetnik Vlado Lošić iz Đakova, (ako se ne varam) i ekonomist Milan We-

Orkestar u logoru Kraljevica, proljeće 1943. Branko Polić s harmonikom, gornji red prvi slijeva

iss iz Zagreba. Oni su predstavljali solidnu bazu orkestra, bez solističkih ambicija. Premda je Nadaši bio tek priučen dirigent ne može mu se pripisati totalni diletantizam, kao ni ostalima. Ja sam se svojski morao truditi da dostignem barem donekle Hedinu, a pogotovo Rudijevu razinu. Imao sam doduše najveću harmoniku od 120 basova s dva registra tako da sam mogao povremeno izvoditi, prema potrebi, dionice pojedinih duhača, što mi je bila odredena prednost pred vlasnicima 80 basovskih harmonika...

...U to tmurno doba možda mi i nije došlo do svijesti što je tada glazba značila za mene i sve nas. Vremena bi se doduše još i našlo, ali ne i pogodnog prostora da rastežem harmoniku do mile volje; u baraci bi to redovno smetalo, jer se uvijek našao netko tko je želio predahnuti i otpočinuti. Vani je bilo prehladno i tek u veljači, kad je orkestar ozbiljno stao uyežbavati repertoar, dodijeljen nam je prostor za vježbanje... Ponekad bih u tom za glazbu određenom prostoru zatekao Slavka Wolfa i Ernsta Glasera kako sviraju violinske duete Charlesa de Beriota i Louisu Spohra. Druge note vjerojatno nisu ni ponijeli u logor i pravo je čudo da su i to sačuvali. Be-riot mi je zvučao uglavnom kao neki viši stupanj tehničkih vježbi, ali Spohra sam otpreve zavolio. U razmijerno rijetkim prilikama kada Spohrova glazba zazvuči na radiju, sjetim se njih dvojice kako su se intenzivno znali udubiti u Spohrov glazbeni svijet, pun iskrene osjećajnosti.

Dama iz Porto Re

Dama iz Porto Re bio je skeč sa tekstom. Sadržaj je ukratko bio taj da se negdje, u bliskoj ili daljoj, no u svakom slučaju priželjkivanoj budućnosti, u krugu obitelji koja nije imala prilike iskusiti ratne nedaće i svakovrsne frustracije, pojavljuje *Dama iz Porto Re* koja je stigla izravno iz Kraljevice. Sve blagodati mirnodopskog života ona mjeri prema svojim sada već uvriježenim logorskim navikama. Teksta se, dakako, nakon prohujalih desetljeća, ne sjećam, tek jednog prizora, kad je domaćica nudi narescima sira, ona odjednom zapita: *Imate li i kore? Jer mi smo u Porto Re naviki da koru od sira - pečemo!* Dakle, ovo privikavanje na logorski život i unatoč svim nastojanjima da potisnemo sjećanje na njega, ostalo nam je u svijesti. Ne samo - u podsvijesti. Pozitivno jeste i ostaje to da su barem meni, ovi trenuci predaha ipak ostali u radosnim sjećanju.

Reperoar

...Zatim su ubrzo ponovno započele intenzivnije pripreme za novi, još opsežniji i za glazbenike još zahtjevniji program. Sa-držat će uvertiru Rossinijeve *Seviljskom brijaču*, veliki orkestralni presjek iz Puccinijeve *La bohème*, Mozartov Koncert za violinu i orkestar u G-duru, ovaj put s Maxom Hochbergerom kao solistom, srednji stavak Bachova Koncerta za dvije violine povjeren solistima Wolfu i Glasneru. Čuli smo u izvedbi Lucije Skopal i Katarine Hoffmanove veliki duet Cho-Cho-San i Suzuki i Puccinijeve *Madame Butterfly*...

Sinkopa

...Jednom sam imao malo iskliznuće u svome solu u uvertiri Rossinijeve *Seviljskom brijaču*, no to vjerojatno nije suviše narušavalo izvedbenu kvalitetu. Jednom sam malo zapeo kod jedne sinkope u onom velikom orkestralnom presjeku iz Puccinijeve *La bohème*, koji si dug vremena nisam mogao oprostiti, pa takve nesretne propuste još i danas pamtim, premda se nisu često događali. No glavna je stvar bila u tome da smo osjećali zadovoljstvo što ljudima pružamo radost i razonodu, utjehu i duševnu okrepnu, premda se i u logoru našlo ljudi koji ta naša nastojanja nisu znali cijeniti, nego su štoviše i prigovarali kad bi netko svoje propisane dionice uvježbavao u baraci...

Odveli su omamu

Od onog trenutka kada sam saznao da stravični kraj što ga je moralu doživjeti i moja omama Ernestina, to otjelovljenje dobrote, ljubavi i plemenitosti, nesumnjivo su nastale presudne promjene u mojim životnim načelima. Svijet u kojega sam vjerovao s tek navršenih devetnaest godina srušio se u jednom jedinom trenutku. No, ipak nisam postao malodušan i nisam izgubio vjeru u život na pomolu.

Deportacija

Obavijest je potkraj lipnja pročitana u večernjoj okružnici. Prelazimo, pod do-sadašnjim uvjetima, u logor na otoku Rabu. Tamo su već odnedavno smješteni i internirci iz južnijih krajeva Endehazije (Brač, Hvar, Dubrovnik i okolica)....Putovat će se trabakulama, od 5. do uključivo 15.srpnja 1943. Putuje se

prema unaprijed pripremljenim spiskovima, po 90-100 ljudi svakodnevno, a kao posljednji ostaju zapovjednici baraka i ostali voditelji pojedinih logorskih službi, dakako zajedno s obiteljima. Tako smo tata i ja, zahvaljujući maninoj odgovornoj dužnosti, mi koji smo među prvima ušli u logor, bili primuđeni da izidemo među posljednjima...Svi smo se troje složili u tome da ćemo se na Rabu rasporediti kao razdvojena obitelj, jer nas posljednjega dana ionako ne bi dočekao primjereni obiteljski smještaj...Mene su prihvatali dečki, pretežito oni iz naše barake M3 kojima su se pridružila dvojica nešto starijih: Kalman Vajs, tada već tridesetogodišnjak i moj kasnije nerazdruživi Alfred Pal, već u Kraljevici dobro znan kao karikaturist, a inače - kuhijski *factotum*. Udjelili su mi doduše pobočni ležaj na drugome katu tako da će mi se dok spavam jedna ruka i nogu uglavnom nalaziti izvan same barake. Ali ništa za to. Radovalo me je, budući da sam posljednji stigao, da nisam bio *prekobrojan*.

Pišem kao da smo se već iskricali, a kad tamo, još smo uvijek u Porto Re. Sve je opustjelo, iz dana u dan sve manje ljudi, koje su trabakule odvozile po precizno sročenim spiskovima. Imali smo barem vremena razmišljati. Je li to povoljno za nas, što odlazimo?

Ukrcaj

Teško je reći čemu je naš ukrcaj bio nalik. U svakom slučaju, nipošto nije pružao neku idiličnu sliku poput slavnog Watteauova platna što sam ga tek oko četvrt stoljeća nakon tog uzbudljivog trenutka s divljenjem promatrao u muzeju Dahlem, u Berlin-Charlottenburgu. Bio je to *Ukrcaj za Kitenu*. Golema je šteta što moj kraljevički, a zatim i barakni susjed Ivan Rein nije bio nadahnut da oslika naš *Ukrcaj za Antikiteru*, što je moglo biti svojevrsno remek-djelo. Jedino bi rumeni, plavokosi andelčići trebali biti zamijenjeni - tamoželenim odorama karabinjera.

Jezive priče

Netko je izmislio nov tip razonode: pisanje jezivih priča. Taj koji je to izmislio mogao je biti Zlatko Bienenfeld, no ja ipak sumnjam na Alfreda Pala. Priče su trebale biti napisane čitljivim rukopisom, bez potpisa dakako, čitat će se u baraci 118 isključivo pred domaćinima-autorima i pomoćno odabranim gostima....Moja se zvala *Osveta*. Odigravala se u nekim gotovo neprohodnim klancima, nadomak visokih stijena i klisura, dakle nekakva nesretna simbioza Karla Maya i Ante Kovačića, jer se uostalom tu krila i neka hajdučija...Činilo mi se da ni druge priče nisu bile bogzna-kako jezive. Osim jedne jedine, kojoj je autor bio Vlado Gottlieb. Radilo se o nekom pošemerenu liftu, u kojem putnici nisu upamtili lozinku (ili su je trenutačno svi smetnuli s uma). Lozinka je glasila *sasafras*. Znam da se lift na trenutak zaustavlja samo na parnim katovima, ali mogućnosti spaša nije bilo. Ta je priča jednoglasno ocijenjena najboljom.

Oklada

Tata se sa svojim tadašnjim sustanarom u baraci, profesorom

Otom Gorskim okladio za tisuću lira u vezi pitanja hoće li Italija kapitulirati do Male Gospe, dakle najkasnije do 8.rujna. Tata je tvrdio da neće i premda nije nipošto pristalica tadašnjeg režima, smatrao je kako će maršal Badoglio na čelu države moći odoljeti pritisku s bilo koje strane. Vjerovao je da ćemo još prilično dugo razdoblje provesti na Rabu i brinuo se kako ćemo preživjeti bez ikakve mogućnosti da nabavimo ogrjev. Ta je velika briga na svu sreću - otpala...

Osvanuo je i taj osmi rujan, dan poput svih drugih, možda tek nešto prohladniji od prethodnih. Prema kasnijem pričanju Ljerke Gorski, već je rano izjutra njezin otac zavirio u svoje tajno skrovište i tužna pogleda izdvojio veliku novčanicu od tisuću lira (veća nije u tadašnjoj Italiji tada još ni postojala) A budući da se, prema Ljerkinim pričanjima, njezin otac dosta teško razdvajao od svoje brižljivo prikupljene uštědevine sigurno mu u tome trenutku nije bilo lako. Kad je pristupio tati smatrajući da je gubitnik oklade, tata se nasmijesio i rekao da još nije prošao dan...Do obrata je došlo tek u predvečerje. *Italija je kapitulirala*, iznenada je odzvanjalo sa svih strana. Svi su se uzvrpoljili. Moji drugovi iz barake 118 također su se razbježali na sve strane, a ja nisam pojmio da su neki od njih, prema već unaprijed predviđenom rasporedu, krenuli da uhapse Cuiullija, komandanta logora i da razoružaju stražare...Sjećam se da sam krenuo najprije u baraku k svome tati (ukoliko se ne varam nosila je broj 193) zatekavši ga u svečanom trenutku predaje novčanice od tisuću lira profesoru Gorskom...

Malaria

Otpremili su me u bolnicu. Nije bilo druge. Dijagnozu je bilo lako ustvrditi. Malaria. „Ima toga na otoku“ rekli su roditeljima. I morali me zadržati u bolnici. Jer da je malaria zarazna bolest učili smo kod profesora Semnica u četvrtom razredu gimnazije. Prenosi je ženka komarca Anophelesa. A lječi se kininom, plazmohinom i atebinom. I da postoji malaaria terziana i quartana. Meni se čini da sam zaradio obje. Jer groznica se spočetka pojavljivala redovito. Svake večeri. Bio sam u nekoj omanjoj zasebnoj sobici. Što se događalo daljnijih mjeseci dana ama baš ničega se ne sjećam. Jedino toga da nisam uopće mogao stati na noge...

Kao pravi partizan

...Dobrano sam se uznojio noseći, osim svoje velike Hohner harmonike i naprtnjaču s osobnim potrepštinama, a i neke note koje sam za čitavog rata uspio sačuvati...

Pedesetak metara niže, na jednom proplanku, nanizalo se nekih petnaestak baraka koje su predstavljale središnju partizansku bolnicu. Bili smo dobrano gladni, ali se tople čorbe i palente našlo i za nas. Pritom se začas skupila go-mila bolničkog osoblja, sami vedri i prijazni ljudi, koji su se mome dolasku iskreno obradovali.... Ja sam uvijek sumnjava da je možda baš Đordž prišapnuo nekome od bolničke uprave da u Topuskom postoji netko raspoloživ za veliku proslavu (27. srpnja, op.ur), a tko bi bio dobrodošao da s ranjenicima još intenzivnije poradi na promicanju kulture, kao i njihova općeg obrazovanja. Tu aktivnost može upotpuniti i glazba. Premda pojam *meloterapije* još nije bio uvriježen, tadašnji upravnik bolnice, potpukovnik dr. Franz Klein-happel kao i podjednako prijazni komesar, Gojko Novković, prihvatali su taj prijedlog, ukoliko inicijativa ipak nije potekla od njih samih. Uglavnom, bio sam tu i trebalo je prionuti na rad. Jer, premda sam partizansku zakletvu već odavna položio, a zatim me syladala opaka bolest, tek sam se sada mogao osjećati na važnoj dužnosti. Kao pravi partizan.

Logor Kampor na Rabu, masovni zbor na dan kapitulacije Italije 9. rujna 1943.

Danas, kad bacim pogled unazad, šezdeset, pa čak i nešto više godina, čini mi se da mi se tek tada otvorio neki novi svijet... Znao sam, od mene očekuju da sviram, ne samo bolničko osoblje, nego prije svega - brojni ranjenici. Svi su oni za mene bili nova lica, a ja koji od prirode nisam „vizualan tip“, jer dovoljno ne razlikujem lica, no zato pamtim imena i prezimena, pitao sam se kako će me prihvati kao iznenadnog došljaka koji je eto dospio ovamo u civilnom odijelu, dok je većina njih već nosila odjeću s partizanskim obilježjima. Osim toga, dolazim iz grada, u kraj i sredinu koja mi je bila nepoznanica. No tom zblžavanju sigurno je u prvom času pridonijela - harmonika. Nisam se stigao čestito odmoriti od pješačenja. Stao sam svirati. Iako nisam bio dovoljno vičan „narodskom repertoaru“, osim toga lički i kordunaški folklor bolje prijanja uz gusle pa i uz tamburice, ipak je sve dobro krenulo, imao sam dojam da smo se, zahvaljujući glazbi, vinuli svi zajedno u neke više sfere. Posjetio sam zatim i dva bolnička odjeljenja, prvo, gdje su bili smješteni teži, i treće, gdje su se nalazili ponešto lakši ranjenici. A ja sam već odmah stekao dojam da je većini od njih nekako lagnulo kada su čuli svirku. Bilo je ranjenika koji su stenjali. Bilo je i onih koji su se ljutili što im se dolazi svirati, a njih rana steže i peče. No posebno me radovalo kad mi je poneki ranjenik znao reći: „Daj samo sviraj, jer dok čujem svirku, rana me prestaje boliti.“ Takve su mi izjave, rijetke doduše, ali nadasve iskrene, pružale najveću satisfakciju.

Rapor

Sada, nakon ovog vremenski kratkog ali značajnog druženja s partizanskim borcima iz susjedne Bosne, došlo je vrijeme i za priredbu u Centralnoj bolnici. Uz veći broj novouyežbanih pjesama, među kojima je za ovu prigodu bilo razmerno dosta ruskih poput *Katuše*, *Poljuško polje*, *Pjesme o Volgi* i *Vintovačke*, podjednako smo uvježbali i nove partizanske pjesme poput *Mitraljeze* Natka Devčića, kao i Danonovih i Špileronih prigodnih pjesama o maršalu Titu. Bila je moja zamisao da se i mi okušamo u izvedbi *Zmija u procjepu*. Mene je pripala glavna uloga *Reakcije*, pa sam se trudio da oponašam Mladena Šermenta. Odjenuli su me u ponjave, na glavu mi prišili neku vrst noćne kapice, koja mi je gotovo pokrivala lice, ali su mi prijlijeplili i golemu nosinu od vate umotanu u ružičasti papir, previden za naše zidne novine. Podsetio sam se, pišući o tome, kako je netko od naših ranjenika podviknuo *Viderde one nosine!* Inače smo na jedvite jude nagovorili našeg Jovicu Mraovića da bude Hitler, s obzirom na njegove kratko podšane brčice, a Dorica je, kao *Glas iz podzemlja* iza pozornice recitirala s iskrenom patetikom lijepe i sugestivne stihove pjesnika Ive Čaće...

Zaista smo si dali truda i uspjeh nije izostao. No, publika je napose uživala u igrokazu što smo ga nazvali *Pioniri vrše svoju dužnost*. Glavne su uloge tumačili Gvido - ustaša, koji naređuje neukoj ženi (Lea Goldstein) da zajedno sa svojim tobže bolesnim djetetom (mala Soka Vlašavljević) krene preko k partizanima s košarom u kojoj pored mlijecnih proizvoda nosi ustaške *promičbene* letke i brošure. No, njihovu opaku namjeru razotkriju pioniri (Lein dvanaestogodišnji sin Danko i njegov vršnjak Fiko (Rafael Kamhi, posinak bolničke krojačice Rozike Perere). Njima je žena s košarom sumnjiva, jer nije iz njihova kraja, nastaje zavrzlama, a neuka žena nije ni znala što nosi, jer je uostalom i nepismena. Mi smo tekst bili malko dotjerali i dopustili našim interpretima da slobodno improviziraju, a pri tome si je Lea dala dovoljno oduška...

Sjećanja čovjeka koji je - imao sreće

Branko POLIĆ, Vjetrenjasta klepsidra, Durieux, Zagreb 2004. (515 str.), Imao sam sreće, Durieux, Zagreb 2006. (428 str.), Pariz u srcu studenta, Durieux, Zagreb 2008. (447 str.), Na pragu budućnosti, Durieux, Zagreb 2010. (369 str.)

Posljednjih je godina zagrebačka nakladnička kuća Durieux tiskala niz naslova memoarskog štiva - sjećanja Sonje Wild Bićanić, Eve Grlić, Bronislawa Prašek Calcynske i drugih - koji imaju nekoliko zajedničkih odlika. Osim što se redovito radi o zanimljivo i dobro napisanom štivu, vrijeme što ga sva ova djela pokrivaju su druga i treća četvrtina 20. stoljeća i - što nam se u ovome kontekstu čini posebno važnim - ne radi se o sjećanjima političara, već "običnih" ljudi koji su bili svjedoci, sudionici, suputnici ali i žrtve zbivanja koja su bitno označila to vrijeme u Hrvatskoj i na prostoru nekadašnje Jugoslavije. Četiri knjige u memoarskom nizu dugogodišnjeg glazbenog urednika na Radio Zagrebu Branka Polića dijele sve ove odlike, ali i poentiraju nešto što je (očito kao rezultat urednikove namjere!) još jedna zajednička odlika ove - sada se već može kazati - "moćne gomilice": sve su to djela koja iznose osobne doživljaje i vizure sudbonosnih zbivanja kojih je vrijeme za nama toliko bremenito (utoliko Hrvatska potvrđuje svoju *troidenitetnost* - srednjoeuropsku, mediteransku i balkansku, preciznije onaj njezin balkanski segment, vrlo dobro "ulovljen" Churchillovom formulacijom kako Balkan proizvodi više povijesti nego što je može konzumirati), ali kako se ne radi o bivšim političarima ili vlastodršcima, u tim knjigama nema "glancanja" vlastitih bista i spomenika, niti naknadne političarske pameti. Tri dame uvodno spomenute, a pogotovo Polić, "obična" su ljudska bića, osim što izvrsno zapažaju, vrlo dobro pamte (ili - što je možda još i važnije - bilježe i čuvaju zabilježeno) i imaju *red u glavi* koji im pomaže da stave *first things first*. Svi oni govore o vlastitim životima u tim vremenima i o svom doživljaju sudbonosnih zbivanja oko njih, ali kako nisu opterećeni čuvanjem vlastitog "lika i djela", a izvrsni su promatrači, njihova su sjećanja važan i nezaobilazan dio memorije jedne nacionalne kulture, svojevrsna *grassroots povijest* dvadesetog stoljeća u Hrvatskoj i njezinu susjedstvu. Dakle, posrijedi je individualna i individualistička perspektiva, nasuprot do sada prevladavajućoj kolektivističkoj perspektivi, i radi se o sjećanjima iz vizure "običnih" ljudi, a ne iz perspektive vlasti.

Branko Polić, dijete imućne zagrebačke židovske obitelji, u četiri knjige svojih sjećanja "pokriva" razdoblje od svog rođenja 1924. godine, pa do početka stalnog angažmana na Radio-Zagrebu 1952. godine. Prva knjiga u nizu, *Vjetrenjasta klepsidra*, bavi se razdobljem od njegova rođenja, pa do konca listopada 1942. godine, druga - znakovitog naziva *Imao sam sreće* - opisuje autorove doživljaje od studenog 1942. pa do veljače 1945. godine, treća - *Pariz u srcu studenta* - pokriva završne mjesece rata, prve mjesece porača i autorov borač na stipendiji u Parizu, a tetralogija se zaključuje knjigom *Na pragu budućnosti*, koja započinje njegovim povratkom u Zagreb koncem listopada 1948. i zaključuje se Polićevim nastupom na posao na Radio-Zagrebu na Svisvete 1950. godine.

Uvodni dio Polićeve prve knjige opisuje njegovo djetinjstvo dječaka iz - njegovim riječima - "građanske obitelji sredenih materijalnih prilika". Već ovdje, pa do posljednjih strana četvrtog sveska, razvidno je izuzetno dobro Polićovo pamćenje: imena, lica, dijalazi nižu se gotovo furiozno na stranicama, pa se ne dospijemo ni prisjetiti da je otada prošlo osamdeset, sedamdeset ili šezdeset godina... Sjećanja iz osnovne škole i gimnazije, s obiteljskih i prijateljskih druženja, s putovanja do bližih i daljih odredišta toliko su precizna i puna pojedinsti da čitatelju u velikoj mjeri oživljuju duh onih vremena, i bit će od koristi i svakome onom tko se iz znanstvenih pobuda bude bavio životom zagrebačke više srednje klase u razdoblju između dva svjetska rata. Temeljita glazbena i kazališna kronika također je našla svoje mjesto na stranicama ove, a i svih drugih Polićevih knjiga sjećanja, pa i to ima svoju vrijednost za buduća znanstvena bavljenja tom temom.

Naglašena je autorova velika ljubav prema obitelji, a njegovi otac i majka su - uz autora - druga dva glavna lika ove tetralogije. Polićev otac Artur direktor je zagrebačke Diskontne banke d.d., a u čelništvu te banke sjede i njegov djed i ujak. Mali Branko obično je na očevoj strani kada ovaj zamjera majci nemirenje sa sudbinom građanske majke i supruge i

U svakom slučaju bilo je to za sve nas nadasve izniman događaj. Jedan od onih koji se pamte kao mali predah u okruženju velike mašinerije i zajedničkog nastojanja da što ljepše udobrovoljimo ranjenike-partizane.

(Citati ovdje objavljeni pod naslovom *Sužanjstvo i partizani* uzeti su iz knjige Branka Polića *Imao sam sreće*.)

Tata odlazi u zemlju predaka

Znam da me je taj prvi novi susret s ocem dobrano uzdrmao. Ne sjećam se je li mi uopće zaželio dobrodošlicu nakon moga jednogodišnjeg izbjivanja. Samo mi je rekao da sa mnom mora razgovarati o vrlo ozbiljnoj stvari... Odlučio je, nakon svega proživljenog u neposrednom poslijeratnom razdoblju, napustiti zavičaj i preseliti u Izrael. Usrdno me je nagovarao da se i ja odlučim na to, pogotovo ako mi ne bude omogućen povratak na dalji pariški studij. Nažalost moji su mu protuargumenti bili neprihvatljivi... Zanimalo me je što ga je potaklo na njegov, kako mi reče, neopozivni korak. Bilo je to već u razdoblju kad se bio prenuo iz razdoblja svoje donedavne potištenosti. Kad sam ga jednom uspio nasamu upitati koji je glavni razlog toj njegovoj odluci svečano mi je izjavio kako želi živjeti u zemlji svojih predaka. Ja sam mu možda, kad se danas prisjetim tega s dosta samouvjerenosti proturječio jer sam tvrdio da je zemlja naših predaka – današnji Irak, dakle Mezopotamija, odakle je, kako se smatra, praotac Abraham iselio u Kanaan. A osim toga morali bi prema tome i Hrvati, svi redom ostali slavenski narodi, iseliti nekud iza Karpata, dok će onim Hrvatima, koji pak ustrajno tvrde da su potekli iz Perzije, možda u Iranu biti ljepše. Tata se samo gorko nasmijeo i ostao pri svojem, premda se dozvola za odlazak odobravala ljudima samo u slučaju da novoj Jugoslaviji ostavljuju bez odštete svu svoju nepokretnu imovinu... Dakako da sam mu tada predložio da svoj nepokretni imetak ostavi sinu koji pritom ne misli na svoju ličnu korist, nego će stanove i dalje prodavati i za dobiveni iznos... pronaći zakonitu mogućnost da mu redovito šalje pakete ili slično. Tata je tvrdio da će njemu sva ta nepokretna imovina biti kad-tad vraćena. Ljuto se prevario.

(Citat ovdje objavljen pod naslovom *Tata odlazi u zemlju predaka* uzet je iz knjige Branka Polića *Na pragu budućnosti*.)

njeni nepristajanje da i nakon udaje odustane od intelektualnih ambicija.

Mnogi među onima koje spominje već od prvih stranica svojih sjećanja - članovi uže i šire obitelji, poznanici i prijatelji, nastavnici - stradali su u Holokaustu. Polić o njima govori kao o ljudskim bićima koja su živjela pored njega, uspijevajući izbjegći dva najčešća neprimjerena pristupa toj temi - patetiku i statistiku. Ljudi ubijeni samo zbog toga što su rođeni kao Židovi nisu u Polićevim sjećanjima tek imena. On ih priziva iz svog sjećanja u *tri dimenzije*: primjerice, prisjeća se profesorice iz fizike u srednjoj školi i njezinog "smješnog potcikivanja poput slavonskih snaša u kolu" kada bi se opeklala nespretno izvodeći pokus iz kemije, da bi odmah potom konstatirao: "Jadnica, zaglavila je za vrijeme Holokausta, tko zna u kojem logoru!" Ali i tu, a pogotovo kada autor govori o tragičnoj sudbini svoje šire obitelji, djedova i baka, kao i mnogih drugih, čitatelj zajedno s autorom ima gorak okus u ustima.

Rat se bliži granicama Jugoslavije, ali Polićevi ne bježe, unatoč svih opomena njemačkih i bečkih Židova. Jedan je razlog tome što nemaju nikoga "preko bare" na čiju bi pomoći u prvom trenu mogli računati, a drugi - kaže Polić - da su se "uzdali u hrvatski filosemitizam, koji je zaista i vladao u krugu najprisnijih katoličkih prijatelja, što se uskoro i pokazalo. No osim Mačeka, tu je i preuzvišeni nadbiskup Stepinac, čovjek u kojega možemo imati potpuno pouzdanje u našu zaštitu". Uspostavlja se NDH i već na Uskrs 1941. godine Gestapo im rekvirira kuću na Gvozdru, koju obitelj istog dana mora napustiti, tek s nešto stvari koje mogu ponijeti sa sobom. Otac je uhićen, a autor, koji je tada imao 17 godina, odlazi moliti za intervenciju očevog nekadašnjeg sudruga iz zarobljeništva na Sardiniji tijekom Prvog svjetskog rata, a sada istaknutog dužnosnika nove vlasti, kojeg Polić u tekstu zove "velikim ustašom"! Otac je kasnije pušten na slobodu.

Polić je kao srednjoškolac na redovitim vježbama na maksimirskom stadionu, i sudionik je "Akcije stadion", masovnog

sabotiranja ustaškog zahtjeva da se učenici Židovi i Srbi izdvoje od ostalih. Nasuprot nekim domaćim nastojanjima s desnog dijela hrvatske političke scene, kao i stranim - npr. u sjećanjima Bogdana Medakovića - da se dovede u pitanje vjerodostojnost prikazivanja te akcije u historiografiji iz socijalističkog razdoblja, Polić kao svjedok i sudionik te prikaze potvrđuje, dok filmu "Akcija Stadion" čak zamjera da "nema onoliko snažan dramatski naboј kakav je imao sam događaj!" Njegovi su se razredni kolege, prisjeća se Polić, u tom razdoblju prema njemu ponašali "ne samo prijateljski, nego upravo zaštitnički".

Autor kaže kako su i nakon nekoliko mjeseci mnogi iz kruga njegovih roditelja vjerovali da će vlasti NDH prestati sa protuzidovskim mjerama, jer će "dalnjim krvoprolīcem one raspoložiti narod, u kojem ionako nemaju suviše pristalica". Bili su u krivu. Konsternirani strašnim vijestima koje sustižu jedna drugu, 8. kolovoza 1941. Branko Polić s majkom odlazi iz Zagreba. U izbjeglištu su u Kraljevici, uz kraću epizodu u talijanskom zatvoru, a kasnije im se za stalno pridružuje i Brankov otac. O obitelji razasutoj po NDH i Vojvodini, okupiranoj od Mađara, stižu samo loše vijesti.

Nakon 14 mjeseci izbjeglištva u vlastitoj organizaciji, 31. listopada 1942. Talijani obitelj Polić, kao i sve Židove izbjegle u Hrvatsko primorje, odvode u logor u Kraljevici. U ženskom dijelu logora je i stara prijateljica njegove majke Zora Marić. Ona je tada već bila udovica zagrebačkog industrijalca Artura Marića, po kojem se (jer je prolazio kroz kuću koju je on izgradio), i danas zove Marićev prolaz, stotinjak metara od središnjeg zagrebačkog trga. Polić za Artura Marića navodi da ga je, neposredno nakon proglašenja NDH, prilikom bijega iz Zagreba navodno ubio i opljačkao njegov vlastiti vozač.

Kako bi velika i raznorodna grupa od 1200 ljudi mogla funkcionirati, među logorašima su razdijeljene funkcije. Tako je, među ostalima, predratni vlasnik trgovine sportskih potrepština za zagrebačkom Zrinjevcu i sportski aktivist Pavle Kauders obavlja policijski nadzor. Atipično za policajca, bio je duhovit, kaže Polić: "Sjećam se kako je jednom ustvrdio kako će se ban Jelačić na svom postolju na trgu okreuti u drugi položaj, pokazujući sabljom na njega, čovjeka koji je u izbjeglištu poveo šest žena: suprugu, kćerku, sestruru, punicu i dvije šogorice!"

U srpnju 1943. Talijani ih prebacuju na Rab, a nakon kapitulacije Italije najveći dio židovskih logoraša prelazi na kopno. Polić nakon Jablanca odlazi u Otočac gdje se kao harmonikaš uključuje u orkestar pri USAOH-u (Ujedinjeni savez antifašističke omladine Hrvatske), a od proljeća 1944. godine bavi se kulturnim radom u partizanskim bolnicama na Petrovu gori i oko nje. Negdje krajem srpnja ili početkom kolovoza uvučen je u sukob koji ga je mogao stajati glave. Kao ranjenik je u bolnici bio tadašnji politički komesar Glavnog štaba Hrvatske Rade Žigić, i kada je Polića pitao otkuda je, a ovaj mu odgovorio da je iz Zagreba, Žigić komentira kako su Zagrepčani - ustaše! "Rekao sam mu na to kako ne možemo ama baš svi biti Ličani ili Kordunaši. Time je diskusija bila završena", kaže Polić, međutim priča nije gotova. Žigić je Polićevim nadređenima kazao da ga je Polić uvrijedio i pozvan je na report kod političkog komesara bolničkog odjeljenja Jovice Mraovića. "Taj report mogao je za mene imati itekako kobnih posljedica. No Jovica Mraović pokazao se kao čovjek na svom mjestu u svakoj prilici", zaključuje autor.

Polić kraj rata dočekuje doslovce *u šumi*, sredinom svibnja 1945. bolnica je premještena u Karlovac, a on 29. svibnja, nakon gotovo četiri godine, dolazi u Zagreb. Svjedok je sukoba starog i novog, i odlučuje na koju će stranu. "Mnoge zagrebačke obitelji, one što ih je novi režim nazivao *građanskim klasom*, nisu ni mogle ući u srž svega što se oko njih zbiva i

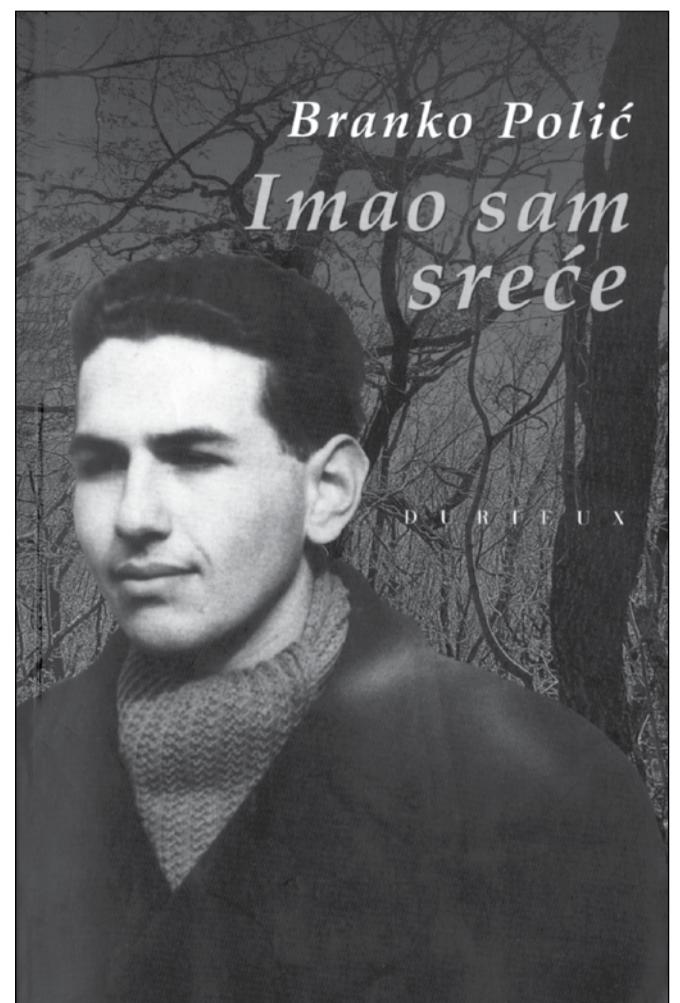
nije neobično što su na mnoge vanjske pojave gledale s negodovanjem. Dok se na starom Jelačić placu, koji će uskoro promijeniti ime u Trg republike, nakon isteka radnog vremena, a pogotovo navečer plesalo kozaračko kolo, što je pogotovo nedjeljom za novopečene Zagrepčane bila u to doba gotovo jedina razonoda i najsigurnije sastajalište za sve one koji su se na gradski život morali tek privikavati - namrgodene nekadašnje milostivice vadile bi iz naftalina svoje prastare, možda već ponešto olinjale bijele glacee rukavice, da se ograde od takozvanog plebsa". Ili nešto kasnije kaže kako njegovi "dečki iz razreda, a i razni drugi ljudi koje sam idućih dana susretao, nisu preda mnom skrivali svoju skepsu, poneki čak i razočaranje u ono što je došlo i ono što bi imalo doći". Polić im se suprotstavlja i zaključuje kako mu je "postajalo sve jasnije do koje mjere sam se od takvih ravnodušnih i podozrivilih udaljio". Odmah po povratku u Karlovac Polić ulazi u SKOJ (Savez komunističke omladine Jugoslavije).

Međutim, kada se radi o glazbi i operi, to je sasvim druga priča, i tu za njega crte sukobljavanja nisu bile tako jasno razdijeljene. U tih nekoliko dana boravka u Zagrebu stiže i na prvu izvedbu "Tosce" u novoj sezoni. Kada se na sceni u ulozi Cavaradossija pojavljuje Josip Gostić, nakon tromjesečnog pauziranja kao kazne što je nastupao pod okupacijom - odravljaju nikad kraja, a i skandiralo se "Jo-ža!, Jo-ža!" Netko u pauzi predstave pristupa Poliću i kaže kako je "sramota za zagrebačku publiku što tako urnebesno i provokativno pozdravlja tenora koji je redovno nastupao za vrijeme okupacije, i sada po prvi put pjeva nakon pravedno izrečene tromjesečne zabrane, dodavši kako je video da sam i ja odobravao. 'Kako i ne bih', rekao sam na to. 'Četiri mi je godine manjkao taj savršen glas. Sretan sam što sam na životu i zahvalan sudbinu da opet mogu u njemu uživati.'

Polić se prijavljuje za studij u Francuskoj, i nakon što doznaće da je prošao, uz mnogo sreće uspijeva se demobilizirati i stići do Beograda otkuda je trebalo krenuti za Pariz. Dugo je čekao, ali je vrijedilo! Sljedeće godine sa studijem u Parizu zajedno s kolegama dolazi na izgradnju pruge Šamac - Sarajevo. "Bilo je to vrijeme kada je vladao pun poslijeratni radni zamah uz živu želju za što bržom obnovom. Prvi očigledni znak tog zajedništva bilo je ogromno kolo na željezničkoj stanici u Slavonskom Brodu, uz gromoglasnu pjesmu i povremene zvižduke i cijuke. Koliko, do koje mjere je to oduševljenje bilo posebno, ne samo kilometarski udaljeno od Pariza, što smo ga napustili upravo u predvečerje obljetnice tamošnje narodne svečanosti povodom pada Bastilje. Da, pomislih. Ovdje je sve drukčije. Možda čak i primitivno. Rudimentarno. Ali je *naše*".

Polićevi se roditelji još u ratu rastaju, i ulaze u nove veze. Majka je već od dolaska u Zagreb referentica u Ministarstvu kulture, a dvije godine kasnije voditeljica je Koncertne poslovnice. "Možda će netko ustvrditi da joj je taj intenzivni rad bio nadomjestak za sve svoje najbliže koje je izgubila tijekom proteklog rata, no ja smatram da su to dvije posve različite stvari. Vrlo je mali broj njezinih vršnjakinja, nekadašnjih pripadnica zagrebačkog građanstva, koje su bez obzira na vjeru i podrijetlo prihvatile socijalizam podjednakom spontano i intenzivno. Ona je, prisjeća se autor, "ostvarila svoju davno zapretanu želju da u životu bude djelotvorna, a ne samo brižna majka i savršena voditeljica obiteljskog doma. Sada se nakon punih pola vijeka mogla posvetiti radu, dokazati da je kadra voditi posao koji bi iziskivao čovjeka s obilnim radnim iskustvom i bogatom praksom. U socijalizmu, koji je njoj značio afirmaciju radnog čovjeka, doživjela je ostvarenje svog životnog sna". Ukratko - to je jedna paradigmatska priča i iskustvo emancipacije!

Otač je sasvim druga priča. Do rata uvaženi bankovni ravnatelj, nakon nekoliko mjeseci izbjeglišta u Hrvatskom pri-

Branko Polić
Imao sam sreću

DURIEUX

morju ne želi u partizane, jer mu ne bi priznali kapetanski čin. Nakon pada Italije radi u partizanskoj administraciji, međutim to prekida na kraju rata, pa se tek naknadno zapošjava kao stručnjak u ministarstvu drvene industrije, na poslu što ga je radio i nakon Prvog svjetskog rata. Nije zadovoljan u novoj državi, i sa novom suprugom i njenom obitelji koncem 1948. godine odlazi u Izrael, gdje umire 15 godina kasnije.

Iako zna da mu povratak u Pariz nije vjerojatan, Polić se koncem kolovoza 1948. vraća u Zagreb i - nakon što mu oduzmu putnu ispravu - ovdje nastavlja studij. I tu su opisi prepuni detalja, imena, dogodovština, bizarnosti... Jedna od prvih stvari kojima svjedoči na studiju je diskusija o isključenju studenata Svevlada Slamniga i studenta klavira Stjepana Radića, unuka utemeljitelja HSS-a. Radić nije došao na razgovor, jer je ranije tog dana kat niže (na 1. kat) bila održana konferencija Pravnog fakulteta "gdje je navodno bilo pokušaja da netom isključeni studenti budu izbačeni kroz prozor". Radić na kraju nije isključen.

Polić s uspjehom dovršava studij i 1. studenog 1952. nastupa na rad na Radio-Zagrebu, gdje 1985. godine dočekuje i mirovinu, ali ne i prestanak angažmana i aktivnosti. Njegova do sada objavljena sjećanja završavaju pred vratima radija, ali ne možemo biti sigurni da ih neće biti još. Kako god - pred nama je veliko, zanimljivo i ljudima, zbijanjima i preciznim zapažanjima prebogato štivo. Opisi izbjegličkih, logorskih, ratnih i poratnih vremena i doživljaja imaju svoju vrijednost i kao vjerodostojan izvor, a neke teme - primjerice emancipacija njegove majke - zaslужile bi kao *case-study* i znanstvenu obradu.

Enis Zebić

(Prikaz je objavljen u Časopisu za suvremenu povijest br. 3 za 2010. godinu, kojega izdaje Hrvatski institut za povijest)

NOVI OMNUT

Prilog židovskoj povijesti i kulturi

Broj 5 (125) Zagreb, prosinac 2014 / 5775 – ISSN 1331-8438

Časopis izlazi tromjesečno

preplata za šest brojeva 60 kn, za inozemstvo 20 EUR

IBAN: HR4023600001500332212

SWIFT: ZABAHR2X

Mišljenjem Ministarstva kulture i prosvjete Republike Hrvatske od 8. srpnja 1994., ur. broj 532-03-1/7-95-01, periodična tiskovina "Novi omanut" koju izdaje Kulturno društvo "Miroslav Šalom Freiberger", ubilježena pod brojem 719, oslobađa se plaćanja poreza na promet.

NOVI OMNUT se izdaje zahvaljujući donacijama Savjeta za nacionalne manjine RH, Ministarstva kulture RH i Grada Zagreba, Ureda za kulturu.

Ovaj časopis u cjelini, kao i prethodnih devet počevši od broja 112 iz 2012. godine, te mjesечni program kao i više pojedinosti o radu našeg Društva možete vidjeti na stranici

www.kd-miroslavsalomfreiberger.com

Izdaje Kulturno društvo "Miroslav Šalom Freiberger"

Zagreb, Palmotićeva 16, tel.: ++385 (01) 4817 655, fax: ++385 (01) 4922 694
Žiro račun kod ZAP: 2360000-1101558364

Savjet časopisa: Zlatko Glik, Teodor Grüner, August Kovačec, Viktor Žmegač

V. d. glavnog urednika: Vlasta Kovač

Uredništvo: Ljiljana Dobrovšak, Živko Gruden, Vlasta Kovač

Ivan Mirnik, Spomenka Podboj, Mira Vlatković

Inozemni dopisnici: Alexandra Armstrong (Durham), Suzana Glavaš (Napulj), Josef Kodet (Jihlava), Mirjam Steiner-Aviezer (Tel Aviv)

Tehnički urednik: Branka Maretić, **Lektor:** Aleksandra Wagner

Grafička priprema: Vjesnik d.d., **Tiskar:** Vjesnik d.d.

Cijena 10 kn - za inozemstvo 20 kn

